

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A fogyasztóvédelem és a büntetőjog viszonyának áttekintése
a büntetőjogi tényállások tükrében**

Szerző:

Dr. Szűcs Zoltán

Kézirat lezárva:

Debrecen, 2020. május 25.

I. Bevezetés

A dolgozatomban arra törekszem, hogy a teljesség igénye nélkül áttekintést nyújtsak a fogyasztói társadalom kialakulásával együtt járó szabályozási, jogalkotási igényekre adott közhatalmi, jogi válaszokról, ezen belül is bemutatva, hogy a büntetőjog milyen eszközökkel hivatott ezen célt szolgálni. A fogyasztóvédelem és a büntetőjog viszonyáról, a fogyasztóvédelmi tartalmú büntető- és szabálysértési törvényi tényállások bemutatásáról számos kisebb terjedelmű tanulmány, publikáció látott már napvilágot, azonban átfogó tanulmányként a jelen pillanatig csipán Karsai Krisztina: Fogyasztóvédelem és büntetőjog című művét tekinthetjük. Igaz ezen állítás akkor is, ha elfogadjuk, hogy jelenleg a büntetőjogon belül a fogyasztóvédelem egy szűkebb, de nem marginális területet képez és ebből kifolyólag ezen jogterületet kevesebben művelik, illetve néhány gazdasági ügyekre specializálódott bírón, ügyészen és ügyvéden kívül a gyakorlatban nem foglalkoznak, valamint a egyetemi jogász alapképzésnek sem szerves része. Ennek ellentmond, hogy hazánkban a közelmúltban és jelenleg is folyamatban voltak és vannak olyan büntetőügyek, amelyek a fogyasztók nagyobb csoportját megkárosítva, jelentős közfelháborodást kiváltva, anyagi és morális kárt okoztak a társadalomnak, éppen ezért szükséges az ilyen ügyek megértéséhez és helyes megítéléséhez szükséges szakértelemmel eljárni és a büntetőjog eszközeivel hatékonyan fellépni a káros jelenségek ellen.

A fogyasztóvédelmi büntetőjog fejlődési útja az egyedi, kauzális jogviták, konfliktusok kezelésétől a tömeges, fogyasztói társadalmi igényeket általánosan, ugyanakkor az egyes fogyasztó érdekeit és jogait egyedileg is megvédeni képes, a fogyasztóra és ezáltal a nemzetgazdaságra egyaránt károsan ható folyamatokat pönalizáló szabályozás felé mutat. A XIX. századig fennálló korábbi, kizárólag közhatalmi jellegű szabályozást felváltotta a magánjogi jellegű védelem, azonban a XX-XXI. század technikai, társadalmi változásai folytán jelentkező igények ismét megkövetelik, hogy az állam, mint szabályozó hatóság az alapvetően polgári jellegű fogyasztóvédelmi jogviszonyokban jelentkező és a fogyasztó oldalán fellépő egyenlőtlenségeket a büntetőjog eszközeivel tartsa kordában, nem feledve azt, hogy a fogyasztói jogviszonyok tartalmát - a tulajdonképpeni fogyasztói szerződéseket - a mindenkori háttérjogszabályok töltenék meg. A reguláció irányát tekintve is olyan irányba halad, hogy önálló szabályozási csoportot, fejezetet vívott ki magának a Büntető Törvénykönyvünkben, amely mindenképpen annak jele, hogy a

jogalkotó által is elismerten egyre hangsúlyosabb szerepet tölt be a társadalmi viszonyokban. Azonban bátoríthatunk kijelenteni, hogy az új Btk. megalkotása előtti nagy várakozásokkal szemben a hatályos kódex mégsem biztosította az önálló fogyasztóvédelmi büntetőjog törvényi szintre emelését. A korszerűsödés ellenére, az újabban és újabban megjelenő fogyasztói érdekek, az európai uniós jogalkotás harmonizációja a védendő jogtárgyak szélesítésének igényét hordozzák magukban, amire a jogalkotónak jogalkotással kell válaszolnia. Abban bízhatunk, hogy a jogfejlődés sem áll meg.

Dolgozatom első részében a fogyasztóvédelem és a büntetőjog, illetve annak megszűnésén a szabálysértési jog viszonyát fogom bemutatni a védendő jogi tárgyakon, a fogyasztó fogalmán, valamint a büntetőjog ultima ratio jellegén keresztül. Az írás további részében pedig szeretném a polgári korszaktól kezdődően napjainkig a konkrét törvényi tényállások fejlődését felvázolni, hogy megismerhessük azokat a jogalkotói válaszokat, amiket a fogyasztóvédelmi érdekek védelmében az egyes korszakok jogászai, szakemberei dolgoztak ki. A törvényi tényállások változásán keresztül ugyanis nyomon követhetjük a hazai büntetőjog és fogyasztóvédelmi jog viszonyának fejlődését.

A jogtörténeti fejlődési út ismertetését követően összegzem azokat a tanulságokat, közös sajátosságokat, amelyek a törvényi tényállásokban megjelennek, egyúttal megállapításokat teszek és javaslatokat fogalmazok meg a jogalkotás számára a fogyasztóvédelmi szabályozás lehetséges irányait vagy kívánalmait illetően a jogalkalmazó szemszögéből kitekintve.

II. A fogyasztóvédelem történeti előzményei általában

A fogyasztóvédelmi szabályozás története, mint oly sok más, mára társadalom- és gazdaságtudománnyá fejlődött életviszony esetében egészen az ókorig nyúlik vissza. A célzott árutermelés, majd a feleslegként megtermelt áruk, javak értékesítése, az azokkal való kereskedelem megkövetelte, hogy már a termelő, majd pedig - ha közvetítő igénybevételével került értékesítésre - a kereskedő megfelelő minőségben bocsássa áruba. Hasonló módon a szolgáltatások esetében is kulcsfontosságú volt, hogy az adott szakmában, tevékenységben jártas személy a megrendelő igényeinek megfelelő minőségben végezze a szolgáltatást. Előbbi esetben a jelentős energia befektetéssel járó tevékenység vagy teljes mértékben odaveszett, vagy pedig nem

biztosította a megélhetéshez szükséges hasznot. Utóbbi esetben pedig szintén azzal a következménnyel járt a nem megfelelő minőségű szolgáltatás nyújtása, hogy az illető személy a további megrendelésektől elesett, esetlegesen valamilyen büntetéssel is sújtották. Ezen kezdeti időszakban természetesen nem beszélhetünk jogi szabályozásról, bár egyes ókori törvénykönyvek már tartalmaztak erre vonatkozó utalásokat, csupán eseti, vagy helyi szokásjogról volt szó. Az ókorban és sokáig a középkorban is elsősorban piaci rendtartásokban, céh- és gilde szabályzatokban, különböző vám- és árrendeletekben igyekeztek olyan rendelkezéseket bevezetni, amelyek a rossz minőségű, egészségre ártalmas, vagy éppen rosszul kimért, túlárzott termékek kereskedését voltak hivatottak kiszűrni. Ahogyan Zoványi megjegyzi, a későbbiek során a piaci és vásári konfliktusok gyors, hatékony kezelésére és mindkét fél számára igazságos ítélettel záruló megoldásként piaci bíróságokat állítottak fel. Ezek a bíróságok kezdetben a szokásjog alapján hozták ítéleteiket, majd közjogi szankciókat alkalmaztak a céh- és ipartestületi szabályok alapján.¹ Kétségtelenül előrelépést jelentett ezen hatóságok megjelenése a kereskedelmi viszonyok szabályozásában, azonban hátrányaként róható fel, hogy csupán eseti jellegű, az adott vitás helyzetre, a felek közötti konfliktus feloldására törekedett, mert erre volt hivatott. Így egységes, általános, a piaci szereplők, termelők és a vásárlók számára nem hozott létre következetes szabályokat, amelyet írásba foglaltak volna és később hasonló jogviták, konfliktusok esetén hivatkozási alapul szolgálhattak volna.

Számos történelmi példa ismeretes az uralkodók pénzhamisítási, pénzrontási gyakorlatáról is, amely tulajdonképpen mai szemmel nézve már megvalósította a fogyasztóvédelmi jogsértést. E helyütt csupán jogtörténeti érdekességként említjük, hogy Szlemenics a közjót sértő büntettek között említi a pengőpénz körülmételését és másféle hiányosítását, amelynek büntetéséről Zsigmond király II. törvénye rendelkezett.²

A modern értelemben vett fogyasztóvédelem, fogyasztóvédelmi jogi szabályozás a XIX. század második felétől jelenik meg Európában és ezen belül hazánkban is. Az ipari, majd a polgári politikai forradalmak, a technikai vívmányok és ezzel együtt a tömegtermelés megjelenése indította el azt a folyamatot, hogy a nagy mennyiségben előállított javakat, termékeket - elsősorban közfogyasztásra szánt javakat - olyan módon „fogyasszák”, forgalmazzák az állam polgárai, hogy az

¹ Zoványi Nikolett: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei. Debreceni Jogi Műhely, internetes kiadás. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_fogyasztovedelem_torteneti_fejlodeses_szabalyozasi_elvei/#_ednref4 Letöltés ideje: 2020. május 17.

²Szlemenics Pál: Fenyítő törvényszéki magyar törvény. Harmadik kiadás. Kiadja Heckenast Gusztáv, Pest, 1862. 109. oldal.

életet, testi épséget és az egészséget ne veszélyeztesse. Ebben az időszakban jelennek meg azok az alkotmányok, melyek már tartalmazzák az alapvető emberi jogok között a szerződéses szabadságot, elterjed az írásbeliség a szerződések megkötésekor, közös mértékegység rendszert vezetnek be. Megjelennek olyan műszaki újítások, melyek az addigi berendezkedést teljesen megváltoztatják, elég, ha a vasúti-, légi- és hajó közlekedés robbanásszerű fejlődésére gondolunk, amely magával hozta a vaspálya felelősség megjelenését, illetve a különböző szállítási és biztosítási szerződések kidolgozását. A korábban szinte kizárólag közhatalmi jellegű szabálytömeg mellett a kötelmi jogviszonyok elterjedése, a magánjog előretörése figyelhető meg, az állam tudatosan hátrébb lépett a gazdasági szereplők közötti viszonyok szabályozása terén. Az említett gazdasági, politikai folyamatok eredményeként fokozatosan megjelent a modern értelemben vett fogyasztói társadalom. Ezen fogalom egyaránt használatos mind a közgazdaságtanban, mind a politika- és jogtudományokban, mind pedig a szociológiában, vagy éppen a pszichológiában. A fogyasztói társadalom éppen ezért olyan komplex fogalom, aminek leírására az egyes tudományágak eltérő definíciót alkalmaznak. E helyütt a szerző sem kísérli meg a saját fogalom meghatározását bemutatni, nem is a fogalom tartalma bír jelentőséggel, hanem a szabályozás irányára, mértékére gyakorolt alapvető befolyása. Hiszen már az ókortól kezdődően tetten érhető volt az alapvető életszükségletek kielégítését meghaladó, „luxus” fogyasztás, vagy éppen a tömeges gyártás, nagy mennyiségű javak rendelkezésre bocsátásának igénye. Előbbi esetben talán mindenki képzeletében megjelenik egy római arisztokrata villa, ahol a díványon datolyát fogyasztanak, vagy éppen Kleopátra, amint tejben fürdik, míg utóbbira jó példa lehet egy perzsa-görög háború, ahol százezres nagyságrendű hadsereg számára kellett fegyvert gyártani, vagy éppenséggel élelmiszert előállítani. A fogyasztói társadalom lényege ott ragadható meg, hogy a korábbi egyedi fogyasztói jogviszonyokat számbelileg több nagyságrenddel magasabb szintre emelte, amelynek révén egyértelmű és tömeges igény jelentkezett az áruk kereskedelmének, szolgáltatások nyújtásának, illetve a vevők (fogyasztók) érdekei védelmének szabályozására. Vagyis a fogyasztói társadalom létrejöttével egyidejűleg megjelent a fogyasztói érdek és a fogyasztói érdekvédelem. Ezen kihívásokra az új polgári berendezkedésű államoknak kellett és kell folyamatosan jogalkotási válaszokat adniuk.

Az érdekek kapcsán szeretném még egy körülményre felhívni a figyelmet. A sokak által a közgazdaságtanból jól ismert Maslow féle modell alapján a fogyasztói érdekek különös módon az egész piramist lefedik, kezdve az alapvető létszükségletek kielégítésétől az önmegvalósításig,

véleményem szerint minden egyes szinthez rendelhetünk egy fogyasztói igényt. Ez egyben azt a következményt hordozza magával, hogy a fogyasztói érdekek időről-időre változhatnak, az egyes szintek között előre- és visszalépés is lehetséges. Mi azonban abból az ideális állapotból indulunk ki, hogy egy demokratikus berendezkedésű, piacgazdaságon nyugvó államban a fogyasztói igények és ezáltal a fogyasztói érdekek a társadalmi és egyéni jóléttel egyenesen arányosan növekednek és visszalépésre kizárólag valamilyen rendkívüli helyzetben kerülhet sor. Ilyennek tekinthető egy háborús időszak, vagy éppenséggel egy világvármány okozta veszélyhelyzet, amikor a teljes fogyasztói társadalom arra kényszerül, vagy az az elemi érdeke, hogy az igényeit egy alacsonyabb szinten elégítsék ki.

II.1. A fogyasztóvédelem és a büntetőjog kapcsolata

A büntetőjogi szabályozás általános alapja, hogy egy adott büntető törvénykönyv különös részébe ütköző cselekmény, magatartás sért vagy veszélyeztet egy jogtárgyat, amire reagálva a jogalkotó felhatalmazza a jogalkalmazót, hogy az állam büntetőhatalmát gyakorolja, büntesse meg ezen cselekmény elkövetőjét azért, hogy az egyéni és az általános társadalmi prevenciót szolgálja, vagyis megvédje a jogtárgyat, tágabban véve pedig az állam társadalmi, politikai, gazdasági berendezkedését az újabb sérelemtől. A fogalomból következik, hogy a büntetőjog minden esetben csak preventív és feltételes, hiszen akkor kell alkalmazni, ha bekövetkezik az adott cselekmény, illetve megtorló jellegű, mivel utólagosan reagálhat a cselekményre.

A mindenkori jogalkotó és a jogalkalmazó számára jelent kihívást és egyben jogalkotási kényszert, hogy a felmerülő társadalmi, gazdasági jelenségekre megfelelően reagáljon. A mindenkori országgyűlés és a kormányzat bír felhatalmazással arra, hogy a jogalkotási eszközökkel élve meghatározza, hogy az egyes jogágakban, így a büntetőjogban mely magatartásokat tekint tiltottnak a társadalom védelme szempontjából. A kriminalizáció-dekriminalizáció révén meghatározza a büntetőjogilag védendő és nem védendő jogi tárgyak körét is. Az időben haladva és a társadalmi, gazdasági, politikai hatások által befolyásolva ezen jogi tárgyak köre tehát változhat vagy cserélődhet. Ahogyan Nagy Ferenc összefoglalta: A védendő jogtárgyakat nem lehet tisztán

büntetőjogilag meghatározni, hanem ez az értékelés a mindenkori jogrend társadalmi, politikai és kulturális feltételeitől függ, és ennek következtében időbeni változásoknak alávetett.³

A büntetőjogi szabályozás következő sarkalatos kérdése az, hogy miként viszonyul a jogrendszer egyéb jogágaihoz, jogterületeihez. E körben vizsgálendő, hogy a büntetőjog lényegét a büntetendő (jogellenes) cselekményen, tehát a bűncselekményen, pontosabban az azt leíró törvényi tényálláson, avagy a büntetendő (jogellenes) cselekmény miatti szankción (büntetésen) keresztül lehet megfogni. Véleményem szerint egyszerre mind a kettőn. A hazai és európai jogrendekben ugyanis egyedül a büntetőjog tartalmazza mindkettőt. A magánjogban (így a polgári-, nemzetközi magánjog, társasági-, családjogban stb..) és az egyéb közjogban (így a közigazgatási, alkotmány-, nemzetközi közjogban) egyaránt megtalálhatók tilalmazott, jogellenesnek minősített magatartások, mint ahogyan szankciók is, amelyek elnevezésüket tekintve ugyan nem büntetések, de tartalmukat tekintve azzal egyenértékű jogkövetkezmények. Elég csak, ha a pénzbüntetés - pénzbírság, vagy a tevékenység gyakorlásától való eltiltás jogintézményeire gondolunk. Egyetértek Nagy Ferencsel, aki szerint bűncselekmény és büntetés hiánya büntetőjogon kívüli jogterülethez vezet el,⁴ hozzátéve azonban, hogy álláspontom szerint a bűncselekmény fogalma az a domináns jellemző, amely elhatárolja a jogrendszer többi területétől a büntetőjogot. Ennek oka pedig az, hogy a bűncselekmény az a tevékenység vagy magatartás, amely a leginkább sérti vagy veszélyezteti az állam társadalmi, gazdasági rendjét. Érdemes tehát megvizsgálni azt, hogy a fogyasztói érdekeket a büntetőjog milyen formában és keretek között, illetve mennyire hatékony módon védi.

II.2. A büntetőjog ultima ratio jellege, a beavatkozás mértéke

A büntetőjog ultima ratio elvének lényege az, hogy büntetőjogi szankció csakis a legsúlyosabb jogsértések esetén és csak, mint végső eszköz alkalmazható. Azonban annak megítélése, hogy hol van a jogsértő cselekményeknek, magatartásoknak az a határa, amikor már olyan mértékben veszélyesek a társadalomra, hogy bűncselekményként kell definiálni és szankcionálni, az előzőekben említettek kapcsán a kriminalizáció révén a mindenkori jogpolitikai döntéstől függ. Az ultima ratio elv egyaránt jelenti azt, miszerint a társadalom számára legfontosabb jogtárgyak megsértését kell a legsúlyosabb jogsértésnek tekinteni, ennek értelmében különösen az élet-, az emberi szabadság

³ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó Budapest, 2001. 22. oldal.

⁴ Nagy Ferenc im. 25. oldal

jogtárgyainak védelme nyerhet büntetőjogi relevanciát. Másrészt jelenti azt is, hogy különbséget kell tenni az adott jogtárgy eltérő fokú sértései között. Így értelmezhetővé válik az ultima ratio egyfajta horizontális viszonyrendszerben, amelyet az jellemez, hogy az azonos vagy hasonló jogviszonyokban megjelenő jogsértések valamilyen szinten fokozható tartalmat, eltérő veszélyességet hordoznak. Az azonos vagy egymással összemérhető jogviszonyok azonos jogtárgyat rejtenek, s így nyerhet igazi értelmet az ultima ratio elv, mint a legvégső eszköz elvére való hivatkozás.⁵ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az ultima ratio nem a jogtárgyak vagy jogsértések körében ad összehasonlítást, hanem a jogsértésekre adott válaszok érintően, ily módon a jogalkotó és a jogalkalmazó által adott válaszreakciók között tesz különbséget.

A fenti gondolatmenet alapján az ultima ratio elvvel kapcsolatban ki kell térnünk a szubszidiaritás követelményére, vagyis, hogy a fogyasztói érdekeket a büntetőjogi eszközökön keresztül lehet-e a leghatékonyabban érvényesíteni, vagy netán más jogágak megfelelő szankciórendszerrel rendelkeznek a kívánt jogpolitikai cél eléréséhez. Az behatóbb vizsgálat nélkül, első látásra is megállapítható, hogy a büntetőjogi eszközök sokkal kisebb számban és korlátozottabban állnak rendelkezésre, és ez helyes. Egyrészt, ha egy jogintézményt végső eszközként kívánunk igénybe venni, akkor az valóban végső legyen, tehát előzze meg az alkalmazását egy fokozatosságon alapuló jogállami fellépés. Másrészt, a történelmi példák igazolták, hogy a túlzott állami szabályozás és fellépés, sohasem lehet olyan hatékony, mint egy jól működő piacgazdaságba beépített és a gazdasági versenyt kevésbé korlátozó ellenőrző szervezet rendszer, amely specializálódott hatáskörrel és ezáltal jogkörrel rendelkezik, szemben egy monolit „mindenható” állami hatósággal. A sokszor idézett, elvi jelentőségű 30/1992. (V.26.) AB határozat indokolása szerint: „[...] a büntetőjog társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek.”

Ugyanakkor az állami szabályozásnak arra is figyelnie kell, hogy megtalálja azt a vékony mezsgyét, ahol a beavatkozás, az ellenőrzés és a szabályozás még szükséges, de még nem aránytalan, vagyis nem korlátozza a piaci szereplők mozgásterét, a vállalkozás szabadságát és nem csorbítja a fogyasztók érdekeit sem. E helyütt meg kell említenünk az Alkotmánybíróság egy későbbi,

⁵ Karsai Krisztina: Fogyasztóvédelem és büntetőjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011. 47. oldal.

334/B/2004. (III.28.) AB számú eseti döntését. A határozat alapját azon utólagos normakontroll iránti indítvány képezte, amely szerint a fogyasztókat károsító cselekmények büntetőjogi szankcionálása szükségtelen. Az indítványozó érvelése szerint a tisztességtelen piaci résztvevőket a természetes piaci mechanizmusok kiszűrik, illetve ha a piaci szereplő a magatartásával kárt okoz, akkor a károsult polgári perben vagy közigazgatási eljárásban orvoslást találhat. Ezen álláspont szerint a büntetőjogi fellépés eltúlzott a piaci résztvevők magatartásának valós társadalomra veszélyességéhez képest. Az Alkotmánybíróság az utólagos normakontroll iránti indítványt elutasította. Az Alkotmánybíróság a 334/B/2004. határozatában kifejtette, hogy a jogrendszerben szokásos és üdvös megoldás az, ha a polgárjogi eszközök, az igazgatási és szabálysértési szabályok, valamint a büntetőnormák a fokozatosság elvének megfelelően egymásra épülő rendszerben jelennek meg.⁶

II.3. A szabálysértési jog elhelyezkedése

A büntetőjog melletti - a dolgozat témáját tekintve legfontosabb - jogterület a szabálysértési jog. Ennek alaposabb vizsgálatával, az egyes szabálysértési tényállásokkal a dolgozat későbbi részében részletesen kívánunk foglalkozni. E helyütt térünk ki arra a szabályozási fejlődési pályára, amit a szabálysértés a magyar jogrendszerben befutott. A szabálysértési jog kodifikációjának kezdete az 1879. évi XL. törvénycikk hatálybalépéséig vezethető vissza. A kihágásokról szóló törvény 1880. január 01-jén lépett hatályba és a Csemegi kódexszel együttesen létrehozta a büntetőjogban a trichotóm rendszert, miszerint a büntetendő cselekmények a büntett - vétség - kihágás hármas felosztás szerint osztályozhatók. Hasonlóan a Csemegi kódexhez, több mint fél évszázadon keresztül voltak, így a magyar jogalkalmazást és joggyakorlatot jelentős mértékben befolyásolta. A szabálysértések tehát kezdetben, mint kihágások jelentek meg, és egészen a kommunista hatalomátvételig alapvető módosításokat nem hajtott végre a jogalkotó.

A kommunista rendszer kiépülésével egyidejűleg lényeges változást jelentett az 1950. évi II. törvény hatályba lépése. A Büntető Törvénykönyv általános részéről szóló jogszabály (Btá.) a Csemegi kódex általános részét váltotta fel, kiiktatta a vétség kategóriáját, s a későbbiekben csak

⁶ Békés Ádám: A fogyasztók érdekeit sértő bűncselekmények. A negyedik magyar büntetőjogi kódex régi és újabb vitakérdései. (Szerk.): Hollán Miklós és Barabás A. Tünde. https://www.okri.hu/images/stories/konyvajanlo/Buntetokodex_2017/buntetokodex-beliv-ok.pdf Letöltés ideje: 2020. május 18. 248. oldal

büntettről és kihágásról tartalmazott rendelkezéseket. Az említettekkel együtt hatályon kívül helyezte az 1879. évi XL. számú törvénycikk még hatályban maradt részét is. További lényeges módosítást eredményezett az 1953. évi 16. számú törvényerejű rendelet megjelenése, e jogszabály ismételen bevezette a szabálysértés jogintézményét, s egészen 1955-ig egymással párhuzamosan élt a kihágás és a szabálysértés, vagy legalábbis, ami a kihágással kapcsolatos joganyagból megmaradt. Az 1955. évi 17. tvr. szüntette meg a kihágás jogintézményét és vele együtt a kihágási bíraskodást. A jogalkotó a kihágások egy részét a bűncselekményekhez, más részét pedig a szabálysértésekhez sorolta. Az 1955. évi 17. számú törvényerejű rendelet azt is eredményezte, hogy a szabálysértés a közigazgatás tárgykörébe került. A következő állomást az 1968. évi I. törvény képezte, valamint az egyes szabálysértésekről szóló 17/1968. (IV.14.) Korm. rendelet, mely az első kódex jellegű komplex szabályozásként lépett hatályba. Az előbbieket követően került sor az 1999. évi LXIX. törvény megalkotására. A 2000. március 1. napján hatályba lépő szabálysértési törvény mellett megjelent „Az egyes szabálysértésekről” szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet, mely a szabálysértések különös részi tényállásainak túlnyomó többségét tartalmazta, ily módon bontva meg az addigi szabálysértési kódex egységét. Az ezredfordulóig eltelt pontosan 50 év alatt kialakult a közigazgatási büntetőjog, amelynek jellemzője volt, hogy közigazgatási szervek akár a szabadság elvonással járó büntetéseket is kiszabhattak.⁷ Döntően emiatt jelentkezett egyre inkább azon jogállami követelmény, miszerint meg kell szüntetni a szabálysértési jogterületre jellemző kettősséget, s a közigazgatási jogi és a büntető jogi logika alapján egységes szabályozást kell készíteni. Az új Alaptörvény elfogadását követő időszakban a szabálysértési jog területén is számos módosítás vált indokolttá, amely folyamat eredményeként 2012. április 15. napján hatályba lépett a 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.).

A legújabb kori és hatályban lévő szabálysértési szabályozás - szakítva az eddigi elméleti megközelítésekkel - megerősíti a büntetőjogi és büntető eljárásjogi elemeket a jogterületen. A szabálysértési felelősségi rendszer és különösen a szabálysértési szankciórendszer olyan „kriminális elemeket” tartalmaz, amely megkérdőjelezi a jogterület közigazgatási büntetőjogként való aposztrofálását. Az új szabálysértési szabályozás sokkal inkább egy látens kihágási jog jellemzőit hordozza, mint a közigazgatási büntetőhatalom gyakorlás követelményeinek felel meg.⁸ Az eljárási

⁷ Lásd bővebben: A Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoportjának 2015.EL.II.H.13.SZABÁLYSÉRTÉS-37. számú a szabálysértési ügyek bírói gyakorlatára irányuló vizsgálati jelentését. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemen_y_5.pdf Utolsó megtekintés: 2020. május 18.

⁸ Lásd a Kúria hivatkozott vizsgálati jelentésének 6. oldalát.

szabályok az eljárás gyorsításának jegyében olyan megoldásokat alkalmaznak, melyek nem voltak jellemzőek a korábbi szabályozásra.

Az új Szabs. tv. hatályba lépését követően született egy további jelentős alkotmánybírósági határozat. A taláros testület 38/2012. (XI. 14.) AB számú döntésében deklarálta, hogy: ...”[25] A Szabs. tv. mind felelősségi dogmatikájában, mind az eljárás szabályozásában büntetőjogi és büntető eljárásjogi megoldásokat alkalmaz. (Pl.: a Szabs.tv. 29. §-a kimondja, hogy a szándékosság és a gondatlanság, a kísérlet, a felbujtó, a bűnsegéd, a hozzátartozó, a csoportos elkövetés, a nagy nyilvánosság fogalmára, valamint a büntethetőséget kizáró okokra a Büntető Törvénykönyvről szóló törvény által meghatározottakat a szabálysértésekre is alkalmazni kell. De ebbe a körbe tartozónak lehet tekinteni a halmazati büntetésre, az ismételt elkövetésre vonatkozó szabályozást, vagy a szabálysértési nyilvántartás szabályait is.)

[26] Mivel a Szabs.tv. a szabálysértést kriminális cselekményként értékeli, szabályozását a „bagatell” büntetőjog irányába tolta el. ... Ezzel a megközelítéssel kvázi-trichotóm rendszer jött létre, a szabálysértési jogot egyértelműen a büntetőjog felé közelítve. Ez a közeledés az áldozat szempontjából pozitívan értékelhető, mivel számára a szabálysértés és a bűncselekmény megélése között nincs jelentős különbség olyan szempontból, hogy mindkét esetben ő szenved el a kriminális cselekmény hátrányos következményeit.”

[27] Mindezeket figyelembe véve megállapítható, hogy a szabálysértés elvesztette a közigazgatás-ellenes magatartások szankcionálásában betöltött szerepét, és a „bagatell büntetőjogi” jellege vált dominánssá. A szabálysértés a hatályos törvénnyel lényegében a trichotóm büntetőjogi rendszer harmadik, legenyhébb szintjévé vált. Hasonló szerepet tölt be a jogrendszerben, mint az említett 1955. évi 17. törvényerejű rendelettel megszüntetett kihágás intézménye.

Jól látható, hogy a szabálysértési jog viszonya a fogyasztóvédelemhez szinte azonos a büntetőjogéval, lévén azonos dogmatikai alapon nyugszanak és számos alapelv mindkét szabályozási területen megtalálható, azzal az eltéréssel, hogy a szabálysértésként definiált jogsértések a Szabs. tv. preambulumban meghatározottak szerint olyan a társadalmi együttélés általánosan elfogadott szabályait sértő vagy veszélyeztető, de a bűncselekményként történő büntetni rendeléshez szükséges kockázatokkal és veszélyességgel azonban nem rendelkező kriminális cselekmények. A

Szabs. tv. egyezően a Btk.-val külön fejezetben szabályozza a fogyasztóvédelmi deliktumokat vegyesen az élelmiszerlánc-biztonsági szabálysértésekkel együtt.

II.4. A kettős alakzatú cselekmények értékelése, a ne bis in idem elve

A két jogterület szoros kapcsolatát és együttes alkalmazását igazolja egyebekben az is, hogy az összesen 8 szabálysértési tényállás és 6 bűncselekményi tényállás között két ún. kettős alakzatú cselekmény található, ezek a *rossz minőségű termék forgalomba hozatala*, illetve a *versenytárs utánzása*. Mindkét szabálysértés kapcsán megállapítható, hogy a Szabs. tv. tényállása csak „leköveti” a Btk. vonatkozó törvényi tényállásait.

A *versenytárs utánzása* a Szabs. tv. 231. §-ában került szabályozásra az alábbiak szerint: Szabálysértés valósul meg, ha a versenytárs utánzását - az áru mennyiségétől függetlenül - százezer forintot meg nem haladó értékre követik el. A lakonikus tényállás csak a Btk. 419.§-ában írt elkövetési magatartás ismeretében értelmezhető. Eszerint: aki a versenytárs hozzájárulása nélkül árut olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel vagy elnevezéssel állít elő, amelyről a versenytárs vagy annak jellegzetes tulajdonsággal rendelkező áruja ismerhető fel, vagy ilyen árut forgalomba hozatal céljából megszerez, tart, vagy forgalomba hoz, ha más bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű vagy értékű utánzott árura követik el.

Látható, hogy a szabálysértési alakzatot csupán az értékhatár különbözősége határolja el a bűncselekménytől. Az elhatárolásnál a ténylegesen előállított, megszerzett, tartott vagy forgalmazott és nem a hiteles, az eredeti márkajelzéssel szabályosan ellátott áruk értéke az irányadó. A korábban említettek alapján itt is súlyos jogalkotói mulasztásnak lehetünk tanúi, ami abban nyilvánul meg, hogy a Szabs. tv. tényállása kapcsán - külön felhatalmazó, vagy visszautaló rendelkezés hiányában - csupán a jóindulatú jogalkalmazói logika és a két törvény teleologikus értelmezése útján lehet irányadó tényállásként a Btk.-ban meghatározottakat figyelembe venni. Ennek hiányában egy üres, szabálysértési felelősség megállapítására alkalmatlan tényállással kellene

szembesülnünk jogalkalmazóként, mivel a jelenlegi szabályozás a *nullum crimen sine lege* alapvető jogelvet sérti.

A *rossz minőségű termék forgalomba hozatala* szabálysértési alakzatáról a Szabs. tv. 236. §-a rendelkezik. Az előző szabálysértéstől eltérően azonban a két törvényi tényállás között azonban lényeginek tekinthető eltérések vannak. A Szabs.tv. akként rendelkezik, hogy: Aki rossz minőségű terméket jó minőségű terméként értékesít, használatba ad, illetve forgalomba hoz, feltéve hogy a termék értéke a százezer forintot nem haladja meg, szabálysértést követ el. Rossz minőségű a termék, ha a jogszabályban vagy az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában előírt biztonságossági vagy minőségi követelményeknek nem felel meg, ilyen előírás hiányában akkor, ha a termék rendeltetészerűen nem használható, vagy használhatósága jelentős mértékben csökkent.

Ezzel szemben a Btk. 415.§-ában a következő törvényi tényállás szerepel: aki rossz minőségű terméket jó minőségű terméként forgalomba hoz. E § alkalmazásában rossz minőségű a termék,

a) ha a jogszabályban vagy az Európai Unió általános hatályú közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában előírt biztonságossági vagy minőségi követelményeknek nem felel meg, vagy

b) az a) pontban meghatározott előírás hiányában akkor, ha

ba) az emberi fogyasztás céljára előállított termék emberi fogyasztásra való alkalmatlanságát elfedték,

bb) a termék minőség megőrzési, fogyaszthatósági, illetve felhasználhatósági idejét jogellenesen meghosszabbították,

bc) a terméket nem megengedett összetevő felhasználásával állították elő,

bd) a terméket emberi fogyasztásra nem alkalmas anyagokból vagy termékekből állították elő emberi fogyasztás céljára, vagy

be) a termék rendeltetészerűen nem használható, vagy használhatósága jelentős mértékben csökkent.

A két törvényi tényállás egybevetése kapcsán megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó nem csupán az értékhatár alapján tesz különbséget a két, majdnem azonos elkövetési magatartással

megvalósítható jogellenes cselekmény között, hanem azáltal is, hogy büntetőjogi értékelés alá vont bizonyos, az emberi egészségre (potenciálisan) ártalmasabb elkövetési magatartásokat.

Rövid összegzésként azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kettős alakzatú magatartások bevezetésével nem sérül a ne bis in idem jogelv, mivel nem ugyanazon cselekményekről van szó, a bemutatott értékhatár különbözőségére figyelemmel, tehát alkotmányos szabályozásnak tekinthető. Ugyanakkor továbbra is súlyos szabályozási hiányosságok észlelhetők, amelyek alkalmasak a jogbiztonság megsértésére, ezért mindenképpen jogalkotási szükség merül fel e téren.

III.5. A fogyasztó fogalma büntetőjogi szempontból

A büntetőjog számára alapvető kérdés, hogy amikor a fogyasztót, aki a fogyasztói jogokat birtokolja, jogtárgy hordozóként azonosítja, akkor milyen fogalmat használ. A hatályos Btk., illetve Szabs. tv. az értelmező rendelkezések között nem, vagy hiányosan tartalmazza a fogyasztóvédelmi fogalmakat, ezek között pedig magának a fogyasztónak a definícióját. A Btk. 421.§-a csupán a termék és az áru rendkívül hiányos fogalmát határozza meg, míg a Szabs. tv. ennél is szűkszavúbb, ugyanis semmilyen erre vonatkozó rendelkezést, vagy utalást nem tartalmaz, ami nemcsak jogalkotói mulasztás, de egyúttal zavart is okoz. A felelősség megállapításához, valamint az elkövetési magatartások megfeleltetéséhez ugyanis nélkülözhetetlen lenne az alapvető fogalmak úgymint: fogyasztó, termelő, forgalmazó, versenytárs, vállalat pontos körülírása, vagy legalább a más jogágbeli törvényekre történő utalás. A Szabs. tv. sajnálatos módon még az említett termék és áru Btk.-beli fogalmának alkalmazhatóságáról sem rendelkezik a törvény 29.§-ában.

A két törvényben szereplő tényállások keretdiszpozíciós tényállások, így az értelmezésük során irányadó a korábbi Legfelsőbb Bíróság 1/1999. BJE számú jogegységi határozata, amely kimondta, hogy: „...,Ha a Btk. Különös Részének valamely rendelkezése ún. keretdiszpozíció, és az annak keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás - a meghatározott időre szóló jogszabályok kivételével - a Btk. 2.§-ának második mondatára figyelemmel az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg.”

A jogegységi határozat nagyban segítette és segíti mind a mai napig a jogalkalmazást, hiszen a fogyasztó fogalma a büntetőjogon (szabálysértési jogon) kívüli joganyagban nem egységes, hanem eltérő szabályozást tartalmazott a közelmúltig és tartalmaz jelenleg is az egyes törvényekben. A 2008. szeptember 01. előtti szabályozásban a különböző jogági fogyasztó fogalmakat tipikusan a természetes személy - jogi személy vagy az áru - szolgáltatás felhasználásának célja alapján lehetett elhatárolni. Ahogyan erre Karsai rámutat: a probléma eredője a törvényi megfogalmazásokban szereplő „személy” kifejezés, ami magában rejtheti a jogi személyt is: a gazdálkodó szervezetek számára - még ha fogyasztóként is viselkednek valamely jogügyletben - vitatott volt a fogyasztói többletjogosítványok biztosítása.⁹ A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (Fgytv.) jelenleg hatályos rendelkezése szerint a törvény alkalmazásában fogyasztónak minősül a fentiekén túlmenően az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró, külön törvény szerinti civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás is, amely árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje.

A törvény módosított szövegezése alapján tehát egy olyan egyesített definíciót vezetett be a jogalkotó, amely magában foglalja mind a természetes, mind pedig a jogi személyeket, illetve a magatartás célját is.

Mindazonáltal továbbra is gondot okozhat, hogy a fogyasztónak nincs egységes fogalma a büntetőjogon kívüli jogágakban, különösen arra tekintettel, hogy a fogyasztó fogalom eltérő funkciót tölthet be az egyes bűncselekmények vonatkozásában. Erre utal Karsai is, amikor megjegyzi, hogy ha például valamely mögöttes joganyag fogyasztó fogalmát vesszük alapul, a büntetőjogi védelem is eltérő lehet, azaz az elkövető büntetőjogi (szabálysértési) felelősségére is kihatással lehet, amennyiben van mozgástér a mögöttes fogyasztó fogalom megválasztására s ettől függően a jogtárgy, végső soron pedig a tényállás adott jogtárgy-harmonikus értelmezése körében. Ez pedig mélysegesen aggályos és sérti a törvényesség elvét.¹⁰ A magunk részéről a fenti Fgytv. módosított fogalom meghatározását irányadónak, illetve a jogalkalmazás számára alkalmazandónak tartjuk, a hivatkozott 1/1999. BJE figyelembe vételével.

⁹ Karsai im. 232. oldal.

¹⁰ Karsai im. 233-234. oldal

A fogyasztóvédelmi szabályozás jövőbeni lehetséges irányával kapcsolatban Balla megjegyzi, hogy a hatályos Büntető Törvénykönyv, ahogy arra már korábban utalás történt, a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekményeket önálló fejezetben szabályozza. Jól érzékelhető tehát a változás iránya e speciális tényállásokkal kapcsolatosan, vagyis az az irány, amely szerint a speciális tényállásokat a jogalkotó ma már egy fejezeten belül gyűjtötte össze, szakítva azzal a szabályozással, amely a korábbi kódexekre volt jellemző. Ez az irány nyilvánvalóan felveti azt a lehetőséget, hogy szükségessé vált a teljes körű fogyasztóvédelmi büntetőjogi szabályozás. Ez az irány elvezethet ahhoz az állapothoz, hogy már az egyes büntető tényállásokban ne csak utalásszerű szabályok legyenek, hanem szakítva e tényállások vonatkozásában a keretdiszpozíció jelleggel, teljes egészében önálló tartalom jelenjen meg, amely részint a tényállásban, részint pedig az értelmező rendelkezésekben teljes körűen tartalmazza azokat a fogalmakat, melyek jelenleg csak a mögöttes fogyasztóvédelmi, illetőleg versenyjogi szabályokban érhetők tetten.¹¹

II.6. Az érték-egybefoglalás

A szabálysértési jogalkalmazás során még egy tárgykört szükséges megvizsgáljunk. Ez pedig az *érték-egybefoglalás* kötelezettsége, vagy éppenséggel dilemmája. A rossz minőségű termék forgalomba hozatala tényállása kapcsán a Szabs. tv. 236.§-ának (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy a termék értékének megállapítása céljából érték-egybefoglalásnak van helye, ha az eljárás alá vont személy az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt több alkalommal, legfeljebb egy éven belül követte el és ezeket együttesen bírálják el. Az érték-egybefoglalás jogintézménye lényegét tekintve azt hivatott szolgálni, hogy a jogalkotó a folyamatos szabálysértések elkövetését bizonyos körülmények fennállása esetén a társadalmi együttélés - és ezen belül a fogyasztók érdekeinek - már olyan súlyú megsértéseként rendeli értékelni, hogy az eléri a bűncselekményi szintet, ezért akkénti elbírálására utasítja a jogalkalmazót. Láthatjuk, hogy itt a már tárgyalt ultima rationak a szabálysértési jog és a büntetőjog viszonyában való speciális megjelenésével és érvényesülésével találkozunk. Sajnálatos, hogy a jogalkotó e körben is elmulasztotta törvényben rögzíteni, vagy

¹¹ Balla Lajos: Néhány fogyasztóvédelmi és versenyjogi kérdés büntetőjogi megközelítésben. In: Miskolci Jogi Szemle 14. évfolyam (2019) 2. különszám 1. kötet 41. oldal. Letöltés ideje: 2020. május 04.

legalábbis az indokolásban megjeleníteni az álláspontját, amint látni fogjuk a bírói gyakorlat sietett a hiányosságot kiküszöbölni.¹²

A folytatólagosan, tehát rövid időn - nevezetesen 1 éven - belüli elkövetéseket a jogalkotó már nem szabálysértésként, hanem bűncselekményként kívánja büntetni. Az érték-egybefoglalás jogintézménye általános jelleggel a tulajdon elleni szabálysértések esetében merült fel, azonban a fogyasztóvédelmi szabálysértések közül kettő szabálysértési deliktum - a versenytárs utánzása és a rossz minőségű termék forgalomba hozatala - tényállása tartalmazza. A Szabs.tv. kommentárja és a törvény részletes indokolása sem ad véleményem szerint kielégítő választ arra a kérdésre, hogy miért csak két szabálysértésnél kívánta a jogalkotó egy magasabb szintre emelni a deliktum büntethetőségét. Mivel az érték-egybefoglalásról a Szabs.tv. további értelmező rendelkezéseket nem tartalmaz jelenleg sem, így a jogalkalmazásnak, azon belül is a bírói gyakorlatnak kellett kimunkálni a jogértelmezés segítő iránymutatást. Ezt a hiányt pótolta a Kúria a 87. számú Büntető Kollégiumi számú véleménye a szabálysértések érték-egybefoglalásáról. E helyütt kell a BK vélemény lényegi megállapításait bemutatnunk, amelyek a következők:

- A Szabs. tv. 177. § (6) bekezdése alapján az (1) bekezdés a)-c) pontjában megjelölt szabálysértések érték-egybefoglalása folytán létrejött bűncselekmény törvényi egység, amely az egybefoglalt érték (kár, vagyoni hátrány) szerint minősül. Nincs helye érték-egybefoglalásnak, ha az üzletszerű elkövetés [Btk. 459. § 28. pontja] megállapítható.
- Folytatólagos elkövetés megállapítására szabálysértések esetén nincs törvényes alap, ezért az azonos sértett sérelmére elkövetett szabálysértések is csak érték-egybefoglalás folytán alkothatnak bűncselekményt.
- A folytatólagosság [Btk. 6. § (2) bekezdése] törvényi fogalmából következően bűncselekmény és szabálysértés folytatólagos egységet nem alkothatnak.
- Érték-egybefoglalás tárgya csak szabálysértés lehet.

Nézzük meg mit is jelentenek ezek a megállapítások a két konkrét szabálysértés esetében!

¹² Lásd a Kúria BkV. 87. számú állásfoglalásának 4. pontját: „A szabálysértések érték-egybefoglalásának célja és rendeltetése, hogy ezáltal az egybefoglalt érték (kár, vagyoni hátrány) alapján lehessen a cselekményt elbírálni. A törvény ugyanis az absztrakt társadalomra veszélyesség szempontjából azonosnak tekintti, ha az elkövető több, viszonylag kisebb érték (kár, vagyoni hátrány) tekintetében követ el tényállásszerű cselekményeket, vagy pedig egyetlen elkövetési magatartással okozza ugyanazt az eredményt.

Az értékhatár megállapítása kapcsán véleményem szerint különösebb értelmezési nehézség nem merülhet fel, a törvény szövege világos és egyértelmű. Az sem igényel további magyarázatot, hogy a tulajdon elleni szabálysértések esetében először az üzletszerűség, mint bűncselekménnyé „felminősítő” körülmény megvalósulását kell vizsgálni, ha megállapítható, akkor vagyon elleni bűncselekményként kell elbírálni. Azonban értelemszerűen a rossz minőségű termék forgalomba hozatala szabálysértés esetében az üzletszerű elkövetés - vagyis bűncselekmény - mindaddig nem valósulhat meg, amíg az elkövetési értékhatár a százezer forintot nem haladja meg. Ha ezt meghaladja, vétség, amennyiben százezer forint elkövetési értéket meghaladóan is fennáll az üzletszerűség, már büntett valósul meg. Ezzel szemben a versenytárs utánzása cselekménye tekintetében megállapíthatjuk, hogy a bűncselekményi alakzatai nem tartalmazzák az üzletszerűséget, mint minősítő körülményt.

A fentiekből következik még az is, hogy szabálysértésnek és bűncselekménynek az érték-egybefoglalására nincs törvényes lehetőség. A jogszabály kizárólag a szabálysértéseknek egymással történő érték-egybefoglalását írja elő, következésképpen, ha a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó értékre nézve elkövetett valamely cselekmény tekintetében a törvényben meghatározott olyan körülmény áll fenn, amely a cselekményt kiemeli a szabálysértés köréből és bűncselekményként értékeli: ennek érték-egybefoglalása kizárt, ugyanis nem kerülhet szóba szabálysértés és bűncselekmény egymással történő érték-egybefoglalása.

Kiemelendő egyebekben, hogy a tárgyalt két szabálysértés esetén azért lehet helye érték-egybefoglalásnak, mivel a korábbiak szerint láttuk, hogy mind a versenytárs utánzása, mind pedig a rossz minőségű termék forgalomba hozatala kettős alakzatú cselekmények, eszerint létezik szabálysértési és bűncselekményi (ráadásul vétségi és büntetti egyaránt) alakzatuk is.

A büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából további sarkalatos pont a bűnösségen alapuló felelősség elve. A jogelv szerint csak azon cselekmények képezhetnek bűncselekményt, amelyeket az elkövető bűnösen - szándékosan vagy gondatlanul - követett el. Mint Madai is utal rá, a fogyasztóvédelmi bűncselekményi tényállások esetében a törvény mindkét - tehát mind a szándékos, mind a gondatlan - bűnösséggel megvalósuló elkövetést büntetni rendeli, kivéve a *fogyasztók megtévesztése* tényállását, ami csak szándékosan követhető el. E distinkció azért

jelentős, mert ha e körülmény nem állapítható meg, akkor tényállási elem hiányában a bűncselekmény megállapítására sem kerülhet sor.¹³

A Btk.-hoz hasonlóan a Szabs. tv. szintén a bűnösségen alapuló felelősséget alkalmazza és ismeri ennek kettős alakzatát is. Ugyanakkor rendkívül nagy hiányossága a szabálysértési kódexnek, hogy csak természetes személy lehet elkövető. Az előzőekben vázolt esetekben, amikor nem állapítható meg a gazdasági társaság mögött az elkövető személye, nemcsak, hogy bizonyítási problémák jelentkeznek, hanem alapvetően kérdőjeleződik meg a szabálysértési felelősségre vonás törvényessége is. Ha ugyanis kétséget kizáró módon nem állapítható meg a természetes személy cselekvősége, ezáltal a felelőssége sem, akkor a jogi személlyel szemben szabálysértés elkövetése miatt nem alkalmazható semmilyen intézkedés, tehát tulajdonképpen a szabálysértés szankció nélkül marad, ami viszont az alkotmányos büntetőjog követelményével ellentétes. E téren felmerülhet a jogalkotói cselekvés szükségessége, ami a mindenkori jogpolitikai döntés hatásköre, ugyanakkor komolyan mérlegelendő azon körülmény is, miszerint ezen szabálysértések büntetlenül hagyása milyen mértékben sérti vagy veszélyezteti az állam társadalmi, gazdasági rendjét. Álláspontunk szerint ilyen esetekben szolgálhat alternatívaként a büntetőjogon és a szabálysértési jogon kívüli jogterületek által kínált szankciók alkalmazása, például közigazgatási bírság formájában, illetve az inkriminált termék forgalmazásának, vagy a vállalkozó tevékenységének korlátozásának alakjában.

III. A fogyasztó fogalma, az átlagos fogyasztó

Az Európai Unióhoz történt csatlakozásával együtt járó jogharmonizáció, illetve a magyar jogrendszerbe integráns részét képező uniós *acquis* fejlődése leginkább talán a fogyasztó fogalmának értelmezése terén érhető tetten. Témánk szempontjából azért bír jelentőséggel, mivel a jogalkalmazás oldalán szükséges vizsgálat alá vonni, hogy van-e annak érdemi befolyásoló jelentősége, hogy a bűncselekmény (szabálysértés) sértettje milyen attitűdökkel rendelkezik, ha úgy tetszik miként válhat bűncselekmény áldozatává, vagyis passzív alannyá. Lehetséges-e, indokolt-e büntetőjogi különbségtétel az egyes fogyasztók attitűdjei, „sérülékenységei” között? Avagy elegendő, ha a büntetőjogon kívüli eszközökkel - például sérülékeny fogyasztóknak tekintve -

¹³ Madai im. 354. oldal

biztosítjuk a fogyasztóvédelmi érdekeiket eme alanyoknak? Hasonlóan ahhoz, amikor a törvény az általános passzív alanyokétól eltérő, többlet büntetőjogi védelmet biztosít azáltal, hogy az elkövetői oldalon minősített esetként szabályoz bizonyos elkövetési körülményeket. Ilyennek tekinthető a számos vagyon elleni, testi épség elleni bűncselekmény tényállásában szereplő azon fordulat, ha a bűncselekményt *annak felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el*. Álláspontom szerint a pozitív diszkrimináció elvét szem előtt tartva indokolt lenne egyes fogyasztóvédelmi tényállásokba beépíteni ilyen jellegű védelmet, az ismertetett minősítő körülmény révén. Gondolatmenetet a dolgozat záró részében bővebben kifejtem.

A büntetőjogi értékelésre visszatérve, azért kell górcső alá venni a fogyasztó attitűdjeit, mivel az Európai Unió jelenlegi 27 tagállama között jelentős kulturális, történelmi és vagyoni különbségek vannak, amelyek az egyes tagállamokban eltérő fogyasztói társadalmat, fogyasztói szokásokat és ezáltal érdekeket alakítottak ki. Nem vitás például, hogy önmagában pusztán az euró zónához való tartozás megosztja a fogyasztókat. Ahhoz azonban, hogy a minden tagállamban közvetlen hatállyal bíró uniós rendeletek, illetve az éppenséggel a szabályozás harmonizációját megteremtteni célzó irányelvek azonos módon érvényesüljenek, szükséges a fogyasztó általános, átlagos, közösségi modelljét kidolgozni. Az átlagos fogyasztó modelljére a közösségi jogban azért van szükség, mert a verseny torzítását jelentheti az, ha a tagállamokban különböző fogyasztóképhez kötődnek a versenyjogi tényállások, mivel eltérő tartalmú jogalkalmazást jelentene. A minimum harmonizációs kötelezettséget előíró uniós irányelvek kétségtelenül nagyobb teret engednek a tagállami védelmi- vagy szociálpolitikai célok érvényesítésére, hátrányuk azonban, hogy eltérő védelmi szintek esetén partikuláris tagállami szabályozás jön létre, ami alkalmazási nehézségeket okozhat a több tagállamban is székhellyel rendelkező vállalkozások számára, illetve a fogyasztók számára is torzítja a piaci képet és arra ösztönözheti őket, hogy bizonyos termékeket ne a saját, hanem egy másik tagállamban vásároljon meg.

Az átlagfogyasztó modellje a szabad verseny érvényesülését teszi lehetővé azáltal, hogy végső soron a fogyasztókat „átlagolja” és csak ezeket védelmezi, a szélsőséges tulajdonságokkal rendelkező fogyasztót pedig, mint olyan egyedi jelenséget, akinek a megtévedése a verseny szabadságát nem befolyásolja, kívül hagyja a védelem körén. Az átlagfogyasztó modellje a

fogyasztókat úgy tekinti, mintha az homogén csoport lenne.¹⁴ Az átlagfogyasztó modellje és mércéje ugyanakkor nyilvánvalóan egy művi jogi konstrukció, egy fikció, ami azon alapul, hogy a fogyasztói társadalmak nagyszámú tagjait veszi figyelembe, tehát egyfajta medián, továbbá azt is vélelmet is magába foglalja ez a fikció, hogy a fogyasztó kellő és elegendő, megfelelő információk birtokában van és ezt követően hoz racionális döntést. A közgazdaságtani döntésméletek azonban ennek feltételezését cáfolják, de érthető módon sem a jogi szabályozás, sem a jogalkalmazás nem lehet képes olyan összetett fogalom és fikció létrehozására, amely alkalmas a nagyszámú piaci szereplő magatartásának valószínűsítésére és magába olvasztja a modern tudomány valamennyi területén kidolgozott elméleteket, törvényszerűségeket. Éppen ezért egyszerűsíteni kellett a modellen.

Az Európai Bíróság az átlagos fogyasztó modelljének kialakításában úttörő szerepet játszott. Az uniós jog kizárólagos értelmezőjeként, illetve az uniós jogalkotás egyik előmozdítójaként a Bíróság alapvetően kétféle fogyasztói típusból, fogyasztóképből indult ki. Az egyik az átlagos fogyasztó, a másik a védendő fogyasztó. Az ítélkezési gyakorlata során meghozott nagyobb számú döntésekből az átlagos fogyasztó modelljének képe rajzolódik ki.¹⁵

Ahogy Sik-Simon megjegyzi, ezen átlagos fogyasztókép meghatározása azért sajátos, mert az uniós jogalkotó nem alkotott új definíciót, hanem normatív szintre emelte az Európai Bíróságnak a reklámra vonatkozó korábbi (84/450/EGK irányelv) ítélkezési gyakorlatát. Az irányelv bevezető rendelkezései kiemelik, hogy bár a fogyasztóvédelmi szabályozás célja „minden fogyasztó védelme” az „arányosság elvével összhangban és az abban foglalt védelem hatékony alkalmazása érdekében” a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló irányelv „*azt az átlagfogyasztót veszi viszonyítási alapul, aki a Bíróság értelmezése szerint megfelelően tájékozott, figyelmes és körültekintő, figyelembe véve a társadalmi és kulturális és nyelvi tényezőket is...*” Tehát az Európai Bíróság által kidolgozott reklámjogi fogyasztókép tölti ki tartalommal az átlagfogyasztó definícióját a többi jogterületen is.¹⁶ A Bíróság jogalkotási hatása mutatkozik meg továbbá abban, hogy a

¹⁴ Karsai im. 239. oldal

¹⁵ Lásd különösen: C-315/92 Verband Sozialer Wettbewerb eV vs Clinique Laboratoires SNC és Estee Lauder Cosmetics GmbH {EBHT 1994 I.}, C-470/93. Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V vs MARS GmbH {EBHT 1995 ECR I-1923}, C-210/96. Gut Springenheide GmbH és Rudolf Tusky vs. Oberkreisdirektor des Kreises Steinfurt {EBHT 1998},

¹⁶ Bővebben lásd: Sik-Simon Réka: Fogyasztókép és szabályozás. MTA Working Papers 2016/2. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2016_02_Sik-Simon.pdf Letöltés ideje: 2020. május 19.

tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló 2005/29/EK irányelv preambuluma 18. pontja *ex pressis verbis* szintén az átlagos fogyasztót veszi alapul.

Mindezek ellenére a Bíróság ítélkezési gyakorlatában a fogyasztó fogalma nem teljesen homogén, ami abban nyilvánul meg, hogy az átlagos fogyasztó modelljén belül további differenciálást hajtott végre a luxemburgi testület. Megalkotta az ún. különös védelemre szoruló fogyasztói csoport, vagy más terminológiával kiszolgáltatott fogyasztók csoportját, amely több irányelvben jogszabályi szinten is megjelent.¹⁷ Az uniós szabályozás kapcsán alkalmazandó szubszidiaritás és arányosság a fogyasztóvédelem terén is érvényesül, aminek révén a tagállami bíróságok - elsősorban polgári bíróságok - szélesebb körű értelmezési és vizsgálódási jogkörrel rendelkeznek annak megállapítása során, hogy az adott konkrét ügyben a fogyasztót milyennek kell tekinteni. Sik-Simon megjegyzi, hogy a tagállami bíróságoknak az adott normatív modellből kiindulva kell vizsgálniuk az átlag-fogyasztó értelmezését, de ha az értelmezés megítélése nagy nehézségeket okozna számukra, akkor a tagállami bíróságok szakértői véleményt, empirikus fogyasztói megkérdezést is igénybe vehetnek.¹⁸ Álláspontom szerint ilyen jellegű felmérések ritkán kerül sor a hazai jogalkalmazásban, mivel az ügyek jellegüknél fogva nem olyan horderejűek, illetve egy ilyen felmérés, vagy szakértő igénybe vétele rendkívüli módon költségessé tenné az eljárást és annak időtartamát indokolatlanul elhúzná.

Ezek után nézzük meg mi a helyzet tehát az átlagfogyasztó fogalmának a hazai büntető ítélkezési gyakorlatban történő alkalmazásával, milyen nehézségek merülhetnek fel?

Az előbb ismertetett átlagfogyasztó attitűdjeitől, jellegzetességeitől némiképp eltér a büntetőjogi dogmatika. Fakad ezen eltérés elsősorban abból, hogy a büntetőjog és a szabálysértési jog *ab ovo* a (természetes) személyhez kötött felelősségen alapul. Mind bűncselekménynek, mind szabálysértésnek kizárólag élő, beazonosítható természetes személy(ek) lehet(nek) az elkövetője. Ennek egyik legfontosabb következménye az, hogy a polgári jog által létrehozott jogi konstrukciók, így tipikusan a jogi személyiséggel felruházott gazdasági társaságok az elkövetői oldalon nem

¹⁷ Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács 2002/22/EK irányelve az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról, a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló 2005/29/EK irányelv, az Európai Parlament és a Tanács 2009/136/EK irányelve az egyetemes szolgáltatásról, az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról szóló 2002/22/EK irányelv, az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről szóló 2002/58/EK irányelv, illetve a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről szóló 2006/2004/EK rendelet módosításáról.

¹⁸ Sik-Simon *im.* 24. oldal.

lehetnek büntetőeljárás résztvevői, a társaságra nem telepíthető büntetőjogi felelősség. Ezzel szemben a fogyasztóvédelem területén manapság, a tömegtermelés és a vállalkozási szabadság kiteljesedése idején már szinte evidencia, hogy gazdasági társaságok képezik a vállalkozói oldalt a fogyasztókkal szemben.

Éppen ezért nehezíti meg a jogalkalmazó feladatát, ha bűncselekményeket vagy szabálysértéseket a gazdasági társaság nevében, képviselőjében eljárva, éppenséggel a felelősségre vonást elkerülendő követnek el természetes személyek. Még akkor is így van, ha egyébként a jogalkotó megpróbált reagálni erre a káros jelenségre és a hazai jogrendszerbe Magyarországnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásával, vagyis 2004. május 01-jei hatállyal bevezette a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedéseket¹⁹. Eme fontos jogintézmény azonban sajnálatos módon nem jelenthet önmagában hatékony védelmet a gazdasági társaságok mögé rejtőzködő és a társaságokat deliktumok elkövetésére felhasználó elkövetőkkel szemben. A törvény 2.§-ában írt rendelkezések egy külső és egy belső objektív feltételrendszerhez kötik az intézkedések alkalmazhatóságát, nevezetesen, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte, vagy a bűncselekményt a jogi személy felhasználásával követték el. A problémát véleményem szerint azon kritérium okozza, hogy a jogi személy javára történő előnyszerzést adott esetben rendkívül nehéz bizonyítani, illetve egyes fogyasztóvédelmi bűncselekményi tényállásoknak nem is eleme. A fogyasztók megtévesztése bűncselekménye kapcsán az elkövető célzata az áru értékesítése, ennek érdekében állít nagy nyilvánosság előtt vagy jelentős mennyiségű, illetve értékű áru lényeges tulajdonsága tekintetében valótlan tényt vagy valós tényt megtévesztésre alkalmas módon, illetve ad megtévesztésre alkalmas tájékoztatást. De vajon az előnyszerzési célzat azonos az áru értékesítésének célzatával? Az előnyszerzés véleményem szerint nem kizárólag jogtalan előny lehet, ugyanis a piaci szereplő oldalán jogszerű előny lehet az, ha a vásárlók érdeklődését, bizalmát megszerzi, egyfajta vevőkört épít ki és ily módon a piaci versenytársakkal szemben előnybe kerül. Az előny nyilvánvalóan akkor válik jogtalaná, ha mindezt a fogyasztók érdekeinek sérelmével éri el. A két törvényhely megfogalmazásának különbözősége okán érezzük, hogy adott esetben komoly bizonyítási nehézséggel kell szembenéznünk. Az mindenképpen öröndetes, hogy amennyiben mégsem kerülhet sor büntetőjogi intézkedésre jogi személyiségű társasággal szemben, akkor a fogyasztóvédelmi jogsértés mértéke is az értékhatárra

¹⁹ 2001. évi CIV. törvény a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről.

figyelemmel enyhének tekinthető, ezáltal kisebb társadalmi kárt okoz, ha a szabálysértési felelősség nem kerül megállapításra.

IV. A törvényi tényállások történeti áttekintése, avagy a kútmérgezéstől a fogyasztói csoportokig

Hazánkban hasonlóan az európai fejlődéshez, a XIX. század második felében jelentek meg a büntető törvénykönyvekben fogyasztóvédelmi jellegű, vagy fogyasztóvédelmi tartalmú normák. Az 1848/49-es szabadságharcot követően a monarchia hatalmi viszonyai megnyugodtak, visszarendeződés következett be, illetve a kiegyezést követően meginduló nagyléptékű fejlődés révén kifejezetten előremutató szabályozások ölthettek formát a jogrendszer egészében, így a büntető kódexekben is.

A jogtörténeti és szabályozás történeti szempontból is jelentősnek tekinthető első törvénykönyv az 1852-es május 27-iki osztriai birodalmi büntető törvény volt. Ezen kódex a Csemegi kódex hatályba lépését megelőző időszak joggyakorlatot befolyásoló hatású műve volt. A törvény több olyan normatív rendelkezést, ha úgy tetszik büntetőjogi tényállást tartalmazott, amelyben megjelennek a későbbi fogyasztóvédelmi jogok csirái. E korszakra jellemző volt, hogy elsősorban közegészségügyi szempontból tartották védendőnek az állampolgárokat, ezáltal pedig tiltottnak az olyan magatartásokat, amelyek az egyén testi épségét, egészségét sértették. Jelentős újításként tarthatjuk számon a törvénnyel kapcsolatban azt, hogy a deliktumok hármas felosztását, a klasszikus trichotóm rendszert (büntett-vétség-kihágás) először vezette be a magyar büntetőjog rendszerébe.

A jogfejlődés eme korai szakaszában - különösen a korábbiakban már említett vaspálya felelősség kidolgozása előtt - számos tényállás a modern büntetőjogban ismert foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés bűncselekményével részben azonos tartalommal bírt, azonban értelemszerűen a jogtudomány nem ilyen megnevezéssel illette, annak ellenére, hogy például a hivatás és a (köz)hivatali bűncselekmények ismeretesek voltak.

A törvénykönyv nyolcadik fejezetében Az élet biztonsága elleni, valamint a kilencedik, Az egészség elleni vétségek és kihágások között helyezett el fogyasztóvédelmi tartalmú tényállásokat. Ezek a teljesség igénye nélkül, az alábbiak voltak:

345.§ Tiltott gyógyszerek árulása.

Oly gyógyszereknek, melyek kiszolgáltatása, az általános gyógyszerészeti szabály vagy különös rendeletek által különös elővigyázathoz van kötve, ezen rendeletek megtartása nélküli eladása, mind a gyógyszerész tulajdonosán és gondárán, mind a segéden, mint kihágás büntetendő.

A tényálláshoz Csatskó által írt magyarázat²⁰ az alábbi kommentárt fűzi. *Ide tartoznak oly orvosszerek, melyek vagy egyenesen tiltvák, például minden ugynevezett arcanumok, vagy miket csak valami orvosnak rendeletére lehet kiadni, mint mákonyból készültek, mindennemű aethere, hatályos hajtószeres stb. Ily orvosszereknek ingyenes kiadása a következő eredmény szerint büntetendő.*

354.§ Belső vagy külső gyógyszerek gondatlan árulása

A jogositott gyógyszerészeknél, s faluhelyen a hitelesített orvosok és sebészek házi gyógyszerészein kívül, azon belső vagy külső gyógyszereknek, melyeknek kiszolgáltatására nézve különös korlátozó rendeletek léteznek, a hatóságtól arra adott különös engedély nélküli árulása tilalmas. A magyarázat szerint a kihágásnak lényeges jellemvonása az orvosoknak pénzérti kiadása oly személyek által, kik arra feljogosítva nincsenek. Ami említésre méltó ezen tényállással kapcsolatban, az a következő §-ban írt rendelkezés.

355.§ A kihágótól az egész készlet elveendő

Ezen kívül az eladó súlyosbítható büntetés alatt köteles az elkészített gyógyszerek, az anyagok és eszközök egész készletét a felsőbbségnek beszolgáltatni.

Eme rendelkezések alapján tetten érhető azon jogalkotói megoldás, miszerint az engedély nélkül készített és forgalomba bocsátott gyógyszereket el kell venni az eladótól, ez megfeleltethető egyfajta termék visszahívásnak és forgalomból kivonásnak.

398.§ Kutak, víztartók, stb. betisztítatlanítása.

A ki oly kútba, víztartóba, folyóba vagy patakba, melynek vize valamely helységnek italul vagy főzésre szolgál, dögöt vagy más valamit hajít, a mi által annak vize tisztátalanná vagy egészségtelenné válhatik, kihágást követ el.

²⁰ Csatskó Imre: Az 1852-iki május 27-iki austriai birodalmi büntető törvény magyarázata. Pest, 1853. 353. oldal.

403.§ Az italoknak az egészségre nézve ártalmas módóni meghamisítása

Borkereskedők, serfőzők, iparúzők, kik pálinkát és más égetett italokat készítenek, valamint mindennemű korcsmárosok is, kiknek italai az egészségre ártalmas hatható módon elkészítve, hamisítva vagy megromolva találatnak, kihágásban bűnösök.

Ezen szakaszhoz fűzött magyarázat szerint: *Ez áthágás oly iparúzők által vitetik végbe, kik kiforrott vagy égetett italokat készítenek, nagyban vagy kicsiben eladnak, vagy vendégeknek közvetlenül kimérnek, és pedig azáltal, 1.) hogy a készítés egészségnek ártó, legyen ennek oka akár a használt anyagban, edényekben, akár a készítmódban magában, 2.) egészség elleni meghamisítások, névszerint káros hozzáadások, például ólomcukor által, csalárd hamisítások, például ha borba gyümölcsmustot, vagy pálinkát vegyít.*

A fentiekén túlmenően említésre méltó tényállások még a *Szabályszerűleg meg nem szemlélt marha husának árulása (399-§), a Marhavész alkalmával kiadott szabályok megszegése (400.§), czin edény hamisítása (406.§), illetve Az élelmiszereknek az egészségre nézve ártalmas elkészítései vagy eltartásai általában (407.§).*

A hazai jogalkotás egyik legnagyobb hatású „terméke” a Csemegi Károly nevéhez köthető büntetőjogi kódex, az 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről. A kódex a XXI. Fejezetet alkotó Közegészség elleni büntettek és vétségek között szabályozta a fogyasztóvédelmi jellegű tényállásokat. Általános megállapításként tehető, hogy a törvénykönyv a korábbi 1852-es Btk. által alkalmazott trichotóm felosztást vitte tovább, a büntető kódex mellett megalkották és hatályba léptették a kihágásokról szóló kódexet, az 1879. évi XL. törvénycikket (Kbtk.). Álláspontom szerint az egyéb tekintetben több szempontból is mérföldkőnek számító és számos újítást meghonosító kódex a fogyasztóvédelmi büntetőjog terén abban az értelemben nem jelentett előrelépést, hogy az előző kódexhez képest csupán kettő cselekményt értékelt bűncselekményként, e kettőn kívüli egyéb jogsértéseket pedig dekriminalizáció révén kihágásként rendelte szabályozni. A bűncselekményként megmaradt két magatartás az alábbi:

314. § Élelmi cikkek mérgezése.

A ki a közfogyasztás tárgyait képező, s elárusításra vagy szétosztásra rendelt élelmi cikkek közé, az egészségre ártalmas anyagot kever, vagy kevertet; ugyszintén az, a ki az akként meghamisított vagy életveszélyes élelmi cikkek elárusítás, vagy szétosztás céljából boltjában, vagy más

áruhelyen vagy raktárában tartja: közegészség elleni vétséget követ el, és egy évig terjedhető fegyházzal, ezenfölül száz forinttól ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

315. § *Kutak mérgezése.*

A ki használatban levő kutat, vízvezetékét, víztartót megmérgez, ugyszintén a ki életveszélyes, vagy az egészségre ártalmas anyaggal kevert valamely élelmi cikket (314. §) - ennek veszélyes vagy ártalmas tulajdonságát elhallgatva, elárusít, áruba bocsát vagy szétoszt: öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal; s ha ebből valakinek súlyos testi sértése vagy halála következett be, - a mennyiben gyilkosság nem forog fenn - tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Utóbbi kapcsán észrevehetjük, hogy a kútmérgezésnek a korábbi kódexben szereplő módosított, kiegészített tényállása jelenik meg.

A fenti két bűncselekményhez Fayer²¹ által írt magyarázat szerint: *A magyar kodifikátor az elhelyezés tekintetében abból indult ki, hogy a közegészség elleni bűncselekmények legtöbbszörre a testi épséget és az egészséget fenyegetik, s ennél fogva alkalmasnak látszott azokat a testi sértések, különösen a mérgezési testi sértések mellé illeszteni.*

A kútmérgezés kapcsán megjegyzi Fayer, hogy a használatban lévő kút vizének életveszélyessé kell válnia vagy egészségre ártalmasnak kell lennie. Amennyiben ez az eredmény nem következik be, akkor csupán a későbbiekben ismertetett kihágást valósítja meg az elkövető. Még egy további szabályozási hiányosságra is ráirányítja a figyelmet, miszerint a Kbt. 105.§-ában szereplő kutak és vízvezetékek megrontása kapcsán a törvény szövege tartalmazza, „az emberek használatára szolgáló” kifejezést, míg a Btk. nem, holott nyilvánvalóan az állatok itatására szolgáló kutak szennyezése nem vonható a bűncselekmény körébe.

Az a körülmény, hogy a Csemegi kódexbe bűncselekményként csupán két magatartás tényállása került jellemzi a korszak jogpolitikai irányvonalait, célkitűzéseit is, illetve közvetve észlelhetjük azt, hogy számos cselekményt dekriminalizált, vagy éppenséggel vétségi alakzattá mérsékelte a jogalkotó. Talán nem járunk messze a valóságtól, ha ennek okaként azt a gazdasági-, társadalmi fejlődést tekintjük mozgatórugónak, ami a kiegyezés utáni néhány évtizedben bekövetkezett az Osztrák-Magyar Monarchiában. A büntetőjognak elsősorban a kapitalista berendezkedéssel együtt járó új magatartásokra, jelenségekre kellett reagálnia, elsősorban olyan új

²¹ Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve. Budapest, Franklin Társulat, 1895. 291-295. oldal.

bűncselekményeket, vagy tényállásokat kellett kidolgozni és törvénybe foglalni, mint a csődbüntetés, a csalárd és vétkes bukás, stb., illetve egyéb gazdasági bűncselekmények. Éppen ezért némileg háttérbe szorultak a fogyasztóvédelmi szabályokat tartalmazó tényállások. Nem mellékesen pedig az egyszerűbb, átláthatóbb jogalkalmazást is elő kívánták segíteni azzal, hogy a kisebb társadalomra veszélyességgel rendelkező cselekményeket külön törvénykönyvben, a Kbt.-ban szabályozták. Általános jellemzőként megállapíthatjuk, hogy a Kbt. szankciórendszerében a pénzbüntetést és az elzárás büntetést alkalmazza a tényállások többségénél, illetve ezek kombinációját a súlyosabb cselekmények elkövetőivel szemben.

A Kbt. a fentiekből következően lényegesen több fogyasztóvédelemmel kapcsolatos kihágási tényállást tartalmazott. Jelen dolgozatban csak a jelentősebb, érdekesebb tényállásokat vesszük górcső alá. Egyrészt azért, mert lényegi változtatások a „korszerűsítésen” túlmenően nem következtek be az 1852-es kódexhez képest, másrészt pedig területi okokból nincs lehetőségünk részletesebb bemutatásra. Az általunk bemutatásra érdemes tényállások a következő, a Kbt. IX., A közegészség és a testi épség elleni kihágásokat tartalmazó fejezetében találhatók:

92.§ Száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

1. a ki szabályszerű jogositvány nélkül fizetésért vagy jutalomért, orvosi, sebészeti, fogorvosi vagy pedig olyan helyeken, a hol szülész vagy szülésznő van, és ezek akadályozva nincsenek, szüléshi teendőt végez;

2. a ki szabályszerű jogositvány nélkül gyógyszerert betegek számára árul vagy elad, vagy bizonyos gyógyszerert, hatósági tilalom ellenére, habár ingyen osztogat vagy ad.

A gyógyszernek minősülő termékek engedély nélküli forgalmazásáról, azokkal való kereskedést rendelte büntetni a törvény. Ezen szabályok nagyban hasonlítanak az 1852-es kódex rendelkezéseihöz, azzal a szignifikáns különbséggel, hogy a Kbt. vonatkozó szabályai között nem találunk az engedély nélküli forgalmazott gyógyszer elkobzására, elvételére irányuló rendelkezést. Ennek indokára a törvény magyarázata sem nyújt felvilágosítást.

100. § Az egy város területén vagy több község közt, a személyes közlekedést fentartó bérkocsik vagy a község használatára szolgáló más szállítási eszközök tulajdonosai, kik kocsijaikon,

illetőleg más szállítási eszközeiken, ragályos vagy járványos betegségben levő egyént szállítottak, és tudva ezen körülményt, mielőtt az arra használt kocsit vagy más szállítási eszközt, az e célra hatóságilag megszabott módon fertőtlenítették volna, azt a közönség használatára bocsátják, vagy abba szállítás végett valakit felvesznek: tizenöt napig terjedhető elzárással és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.

A törvényhely a mai szóhasználattal élve járványügyi rendelkezések megsértésének feleltethető meg. Érdekességként jegyezzük meg, hogy a tényállás összekapcsolja a városok közötti személyszállítás, mint új technikai vívmány kihasználását, illetve a korszakban még rendszeresen a megjelenő különböző járványok elleni védekezés szükségességét.

104. § Egy hónapig terjedhető elzárással és száz forint pénzbüntetéssel büntetendő:

- 1. a ki az emberi élelemre levágandó marhák vagy más állatok megvizsgálására, s az ezekkel való bánásmódra vonatkozó egészségügyi szabályokat megszegi;*
- 2. a ki olyan marhát vagy állatot, melyet a fennálló szabály szerint csak a közbúvághidon szabad levágni, máshol vágat vagy vág le; vagy*
- 3. a ki olyan helyeken, a hol közbúvághid nincsen, a marhák vagy más állatok levágása iránt kiadott rendeletet vagy szabályt megszegi, s az ekként levágott marha vagy állat húsát, emberi élelemre árulja, adja vagy használja;*
- 4. a ki elhullott vagy levágott beteg marha vagy állat húsát, e körülményt tudva, emberi eledelre használja vagy e célra másoknak adja.*

A szakasz a korábbi kódexből is ismert hústermékek, vágóhidak közegészségügyi előírásainak megszegését szankcionálja.

105. § A ki az emberek használatára szolgáló kútba, vízvezetékbe vagy forrásba ronda vagy undorító tárgyat dob: három napig terjedhető elzárással büntetendő.

A ki pedig közhasználatban levő kutat, vízvezetéket vagy forrást szándékosan akként ront meg, hogy vize élvezhetlenné válik, vagy használhatósága félbe szakad: tizenöt napig terjedhető elzárással és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Végül, a már több vonatkozásban is tárgyalt kútmérgezés tényállása kapcsán szintén kiemelhetjük, hogy megjelenik a tényállásban a vízvezeték, mint technikai újítás eredménye és annak szennyezése. A törvény szövegében szereplő „megrontás” olyan nyitott törvényi tényállás, amely a jogalkalmazó és a gyakorlat számára tágabb értelmezési lehetőséget biztosít az elkövetési magatartás értékelése során. Az előző kódexhez képest a Kbt. már az időlegesen fogyasztásra alkalmatlanná tételt, valamint az „élvezhetetlenné válást”, mint eredményeket is szankcionálja, illetve míg a Csemegi kódexben kizárólag a víz méreggel, mérgező anyaggal való alkalmatlanná tételét rendeli büntetni a törvény, addig a kihágási alakzat magában foglal „ronda vagy undorító” tárggyal történő alkalmatlanná tételt. A szakaszhoz fűzött kommentár és eseti döntések ronda vagy undorító tárgyon állati tetemeket, véres tárgyakat említene.

A kiegyezés utáni időszakot követően a világháborúk okozta válságok, a trianoni békediktátum következtében előállt társadalmi, politikai összeomlás következett. A Bethleni konszolidáció, illetve a Horthy kormányzósága alatt működött kormányok érdemi, lényegi jogszabály módosítást, vagy a jogszabályokban is testet öltő szemléletváltást nem hoztak. Erre csak a második világháborút követő kommunista hatalom átvétellel került sor, amelynek során hazánkban előbb a bolsevista, majd szocialista típusú politikai - társadalmi - jogi berendezkedés szilárdult meg. A szemléletváltásra az 1947-es évet követően viszonylag rövid időn belül került sor. A Csemegi kódexet ekkor váltotta fel a színvonalában sokkal alacsonyabb, szemléletmódjában, jogpolitikai célkitűzéseiben értelemszerűen teljesen megváltozott büntetőjogi szabályozás. A szemlélet váltás mértékét autentikus módon az 1947-es joggyakorlat számára kiadott igazságügy miniszteri összefoglalóban - a később koncepció eljárásban a kihallgatása során szerzett sérüléseibe belehalt - Ries István igazságügy miniszter szavai jelenítik meg, hogy: *„Bár a magyar büntetőtörvénykönyv (értsd: Csemegi kódex - az író) a lehető legtökéletesebbet nyújtotta, amit a dogmatikus büntetőjogi iskola az individual-liberális világnézet társadalmi és gazdasági rendjének körülbástyázása céljából adhatott: ez az elméleti és kodifikációs szempontból egyaránt kiváló alkotás csak rövid ideig maradt az anyagi büntetőjog kizárólagos forrása.”*...Büntetőjogunk ezidőtájt az átalakulás szakában van. Bár a büntetőjogi védelmet igénylő társadalmi és gazdasági

*érdekek súlybeli aránya ismeretes is előttünk, a védelmükre hivatott jövő büntetőjog rendszere még csak főbb vonásaiban tűnt fel a jogfejlődés láthatárán.*²²

A szocialista típusú alkotmány 1949-es megalkotásával megkezdődött a demokrácia felszámolása, illetve a büntető jogalkotás fő irányvonala a népi demokratikus államberendezkedés védelme, a szocialista politikai, társadalmi, gazdasági viszonyok stabilitásának biztosítása lett. Az időközben több novelláris módosításon keresztülment Csemegi kódexet 70 év után felváltotta az új büntető törvénykönyv, melyet az 1950. évi II. (Btá.) törvénnyel fogadtak el. A törvény preambuluma szerint: *A büntetőtörvénykönyv új általános része annak a gazdasági, társadalmi és politikai átalakulásnak felel meg, amely a felszabadulást követően országunkban végbement s azokat a büntetőjogi alapelveket foglalja törvénybe, amelyek a szocializmus építésének érdekeit, a társadalmi tulajdon védelmét szolgálják.*

A Btá. szakított az addigi trichotóm felosztással és duális rendszert vezetett be, a büntetendő cselekményeket büntettként vagy kihágásként rendelte büntetni.

Az új Btk. azonban csak általános részi rendelkezéseket tartalmazott, míg a különös részi tényállások egy külön „összeállításban”, az ún. BHÖ-ben szerepeltek, amelyet egy évvel később adtak ki.²³

A megváltozott társadalmi berendezkedés eredményeként a társadalmi tulajdon és a dolgozó nép, mint közösség védelmét a gazdasági rend sérelmére elkövetett bűncselekmények tényállásain keresztül igyekezett a jogalkotó elérni, ennek érdekében különböző fogyasztóvédelmi jellegű tényállásokat bevezetni. A BHÖ ezen tényállásokat a közegészség elleni büntettek és a közellátás rendje elleni bűncselekmények között helyezte el. A közegészség elleni büntettek közé alapvetően 3 bűncselekmény tartozott. Az első elkövetési magatartás a közfogyasztási javakkal

²² Dr. Auer György (összeállította): A hatályos büntetőjog szabályai, előszó. A bevezetést írta: Ries István iü. miniszter. Igazságügy Minisztérium Kiadványa, Budapest, 1947.

²³ Büntetteket megállapító hatályos jogszabályok. Büntetőjogunk különös része a Btá. alkalmazásával. A Belügyminisztérium kiadványa. Budapest, 1951.

kapcsolatos összetett tényállás volt²⁴. Elkövetési tárgya az élelmiszer, amely az értelmező rendelkezés szerint olyan anyag, amely megevés vagy megívás útján emberek táplálékául szolgál.

A következő elkövetési magatartás a mai járványügyi szabálysértésnek megfeleltethető cselekményt jelentette²⁵, míg a sort a már jól ismert kútmérgezés tényállása zárta: *„Aki használatban lévő kutat, vízvezetéket, víztartót megmérgez, úgyszintén, aki életveszélyes, vagy az egészségre ártalmas anyaggal kevert valamely élelmicikket, ennek veszélyes vagy ártalmas tulajdonságát elhallgatva, elárúsít, áruba bocsát, vagy szétoszt, büntettet követ el.”*

A BHÖ a kútmérgezés kapcsán lényegi módosítást nem eszközölt a Csemegi kódexbeli tényálláson, illetve annak értelmezésén sem. Annyi megjegyzést kívánok tenni, hogy a tényállásban az elkövetési magatartások között indokolatlanul szerepel az életveszélyes anyag megjelölése, hiszen azt értelemszerűen az egészségre ártalmas anyagnak kell tekinteni. Eme túlszabályozást a jogalkotó csak az 1961-es Btk.-ban orvosolta.

A felsorolt tényállások bevezetőjéhez írt rövid indokolás szerint: *„A közegészség elleni büntett ritkábban fordul elő, mint pl. a közismert gyujtogatás, a büntett társadalmi veszélyességét mégsem szabad lebecsülni. Az osztályharc élesedése során számítani lehet az osztályellenség részéről olyan támadó cselekményekre, amelyek a dolgozó nép egészségét veszélyeztetik. A tapasztalatok szolgáltatnak arra is példát, hogy a megdühödött kulákok kutakat mérgeztek, a raktárakban lévő lisztbe az egészségre ártalmas anyagokat csempészték.”*

A fentiekén túl a közellátás rendje elleni bűncselekmények közé tartozott az árdrágító visszaélés, melyet a háttérjogszabályként funkcionáló 8.800/1946. ME. számú rendelet vezetett be. A rendelet 5 elkövetési magatartást állapított meg, ezek: az ártúllépés²⁶, az áruuzsora²⁷, az

²⁴ Aki a közfogyasztás tárgyait képező s elárúsításra vagy szétosztásra rendelet élelmicikkek közé az egészségre ártalmas anyagot kever, vagy kevertet: úgyszintén az, aki az ekként meghamisított vagy életveszélyes élelmicikkeket elárúsítás vagy szétosztás céljából boltjában vagy más áruhelyen vagy raktárban tartja, közegészség elleni büntettet követ el.

²⁵ Aki ragályos betegség idején, a továbbterjedésnek megakadályozása végett elrendelt zár- vagy egyéb felügyeleti szabályokat megszegi, büntettet követ el.

²⁶ „Aki árucikkért a hatóság által megszabott legmagasabb árnál magasabb árat - illetve a legmagasabb árnál magasabb értékű egyéb ellenszolgáltatást - követel, köt ki, elfogad, vagy az, aki továbbeladás végett árucikkét a legmagasabb árnál magasabb áron, illetve magasabb értékű ellenszolgáltatásért vásárol, illetve ilyen árat, ellenszolgáltatást ajánl, ígér.”

²⁷ Árdrágító visszaélést követ el, aki az olyan árucikkért, melynek legmagasabb árát a hatóság nem szabta meg, olyan árat, vagy egyéb szolgáltatást követel, köt ki, vagy fogad el, mely tekintettel az előállítási, illetve beszerzési és egyéb költségekre, valamint az összes egyéb körülményre, különösen a gazdasági élet viszonyaira is a méltányos hasznot meghaladó nyereséget fogad el.

árrágító üzérkedés²⁸, az árulvonás²⁹, illetve az árrágító csalárdság³⁰. A magunk részéről szintén fogyasztóvédelmi elemek tartalmazó tényállásoknak tekintem a közellátás érdekét veszélyeztető cselekményeket, amelyek a termelésre vonatkozó jogszabály megsértése, a termény (termék) felhasználásával kapcsolatos visszaélés, a termény (termék) eltitkolása, a zár alá vett termény (termék) elvonása az anyaggazdálkodás köréből, a jogellenes szállítás, illetve forgalomba hozatal, a beszolgáltatási kötelezettség megszegése, valamint a termény (termék) tiltott kivitele voltak.

E körben vitatkozom Balla álláspontjával, aki a *BHÖ-ben elhelyezett árrágítás és közellátás elleni bűncselekményeket nem tekinti olyan tényállásoknak, amelyek fogyasztóvédelmi tartalommal bírnak.*³¹

Nem vitás, hogy a felsorolt tényállások közül csupán az árrágító üzérkedés tartalmazza a fogyasztó kifejezést oly módon, hogy annak tartalmát az értelmező rendelkezések sem fejtik ki, ami jogszabály-alkotási hiányosság.

A hivatkozott 8.800/1946. ME. számú miniszterelnöki rendelet szerint *„...a szabályozás célja és rendeltetése az, hogy a büntetőjogi megtorlás eszközeivel is biztosítsa egyrészt a javak megfelelő mennyiségben és módon való termelését, megóvását, és igazságos szétosztását a fogyasztók felé...”*³²

A korszak egyik jelentős büntetőjogásza, oktatója szerint a közellátás rendje elleni bűncselekmények kapcsán a büntettek ebbe a körébe azok a cselekmények tartoznak, amelyek a közellátást veszélyeztetik vagy sértik, jellegzetes jogi tárgyuk tehát a közellátás rendje. A közellátás célja, hogy a javak elosztása ne a véletlenül és a pillanatnyi gazdasági helyzeten múljék, hanem, hogy a lehetőségek szerint mindenki részesüljön azokból egyrészt szükséglete, másrészt munkája alapján.³³

²⁸ Árrágító visszaélést követ el, aki árucikkal árrágításra alkalmas módon üzérkedik, különösen az árucikk árát az árunak a fogyasztóhoz juttatása végett nem szükséges közbeeső kereskedéssel (láncolatlan kereskedéssel) drágítja.

²⁹ Árrágító visszaélést követ el, aki forgalomba hozatal céljára rendelt árucikkot a cikk árának drágítása, vagy magas árának fenntartása végett elrejt, eltitkol, a forgalomba hozataltól visszatart, termelését (előállítását) vagy a vele való kereskedést korlátozza vagy megszünteti.

³⁰ Árrágító visszaélést követ el az, aki abból a célból, hogy a hatóságot ármegállapításnál lényeges körülmény tekintetében tévedésbe ejtse, vagy tévedésben tartsa, tudva valótlan adatokat tár a hatóság elé.

³¹ Balla Lajos im. 33. oldal

³² Id. BHÖ 147. oldal.

³³ Kádár Miklós: Büntetőjog, Különös rész I. kötet. Kézirat. Felsőoktatási és egyetemi jegyzetellátó. Budapest, 1959. 176-177. oldal.

Hasonlóan vélekedik az akkori legfőbb ügyész, dr. Szénási Géza az üzérkedés, mint általánosan jelen lévő bűncselekmény kapcsán: ...” Ez a tevékenység azzal a veszéllyel is jár, hogy a termelők az állami felvásárló szervezeteknek a minőségileg silány árut adják, és az első osztályú termékeiket a magánfelvásárlóknak tartalékolják.”³⁴

Véleményem szerint a korszak jogállami berendezkedését figyelmen kívül hagyva, a büntetőjogi szabályozás a szocialista termelékenység és az életszínvonal növelésével közvetetten a termékek fogyasztóinak védelmét szolgálta. A hatósági eszközökkel és piacgazdasági viszonyok teljes kizárásával ugyan, de azáltal, hogy meghatározta, hogy a közellátás biztosítása érdekében mely termékből milyen mennyiséget, milyen minőségben és áron kell előállítani, illetve forgalmazni. Ennek révén lehetett - hangsúlyosan nem jogállami, piacgazdasági eszközökkel ugyan - de biztosítani, hogy a társadalmi javak allokációja torzításmentesen valósuljon meg, még akkor, is ha tudjuk, hogy ezen magasztos célok a hétköznapokban nem valósulhattak meg, vagy éppenséggel a politikai ellenséggé nyilvánított társadalmi osztályok ellehetetlenítését szolgálta.

Az '50-es évek átmenetinek tekinthető jogalkotását az 1956-os forradalom és szabadságharcot konszolidáció és fokozatos amnesztia követte. A viszonylagos nyugalmi időszakban sor kerülhetett nem csak új Polgári Törvénykönyv megalkotására, hanem a korábbi Btá. alapos felülvizsgálatára is. Ennek eredményeként egy több szempontból modernnek tekinthető új büntető törvény lépett hatályba 1962. január 01-jén, az 1961. évi V. törvény.

A Btk. a XII. fejezetben a közbiztonság és közrend elleni bűntettek között szabályozta a fogyasztóvédelmi tartalmú tényállásokat, az ártalmas közfogyasztási cikkekkel elkövetett bűntett formájában, valamint a kútmérgezés alakzatát és tényállását is kisebb módosítással továbbra is bűntettként rendelte büntetni.

196. § Ártalmas közfogyasztási cikkel elkövetett bűncselekmény

(1) Aki forgalombahozatal céljából olyan közfogyasztásra rendelt cikket készít vagy tart, mely az egészségre ártalmas, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

³⁴ dr. Szénási Géza: A törvényesség örhélyén. Kossuth könyvkiadó, Budapest, 1958. 126. oldal

(2) Aki az (1) bekezdésben megjelölt cikket forgalomba hozza, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanul követi el, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy javító-nevelő munkával büntetendő.

197.§ Kútmérgezés

(1) Aki kutat, forrást, vízvezetékot, vagy egyéb olyan víztárolót, amelynek vizét ivóvízként használják, az egészségre ártalmas anyaggal beszennyez, vagy vizét fogyasztásra más módon alkalmatlanná teszi, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a büntett folytán emberi életre veszély származott.

(3) Aki a büntettet gondatlanul követi el, egy évig, a (2) bekezdés esetében három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. miniszteri indokolása szerint az ártalmas közfogyasztási cikkel elkövetett büntett tényállása veszélyeztetési jellegű és kibővíti a BHÖ. 184. pontja tényállását, amely csak élelmi cikkekről szól és pontosabban megjelöli az elkövetés tárgyát. Az ártalmasság vonatkozásában azt a megállapítást teszi, hogy a bírói gyakorlat is elfogadta az említett megállapítást, miszerint csupán olyan ártalmas közfogyasztási cikk tekinthető elkövetési tárgynak e tényállás vonatkozásában, amelyikben az ártalmasság a cikknek nem rendes, megszokott tulajdonsága, hanem abban e tulajdonság előfordulása rendellenes jelenség. A bírói gyakorlat, illetőleg a miniszteri indoklás ebben a körben utal arra, hogy a nikotin tartalmú dohánytermékben nem rendellenes tulajdonság a nikotin tartalom, illetőleg utal a metil- és etilalkohollal kapcsolatos tragikus forgalmazási, fogyasztási esetekre. A közbiztonság és közrend elleni büntettek közé került elhelyezésre a kútmérgezés tényállása. A tényállással összefüggésben a korabeli gyakorlat, így a miniszteri indoklás is utal arra, hogy bár a cselekmény igen ritka, a mérgezés fogalom a tényállásban nem szűk értelemben vett mérég alkalmazásában, hanem általában olyan anyaggal követhető el, melynek révén a víz fogyasztása az életre vagy az egészségre veszélyessé válik. Egyetértek Balla álláspontjával³⁵, miszerint *a tényállás annak fogyasztóvédelmi jellege mellett erőteljes közfogyasztási jelleggel rendelkezik.*

³⁵ Balla Lajos im. 34. oldal.

Ezen két kiemelt tényállás mellett az 1961. évi V. törvény tartalmazott további fogyasztóvédelmi tartalmú tényállásokat is. Az egyre inkább fokozódó iparosodás eredményeként megjelent a klasszikus tömegtermelés, a sorozatgyártás és a vele együtt járó minőségbeli problémák. A szocialista államok alapvetően a KGST piacon belüli „önellátásra” törekedtek, aminek következtében bizonyos termékeket csak meghatározott országok állíthattak elő és exportálhattak a többi szocialista országnak. Ennek következménye lett többek között az is, hogy a nem preferált termékek komoly minőségi hiányosságokkal rendelkeztek. A hazai viszonyokat az jellemezte, hogy az élelmiszeriparban magas színvonalú gyártás folyt, míg az ipari szektor többi ágazatában a magyar szabványok bevezetésével igyekeztek minimális minőségi követelményeket biztosítani. Az ezen követelményeket sértő deliktumokat a törvénykönyv XIII. fejezetének I. címében a gazdálkodás rendjét sértő büntettek között helyezték el, közös jellemzőjük, hogy elsősorban az ipari termékek előállítását (forgalomba hozatalát) szabályozták. Ide tartozott a rossz minőségű ipari termék forgalomba hozatala (230-232.§), a minőség hamis tanúsítása (233.§), a hamis jelzéssel ellátott termék (termény) forgalomba hozatala (234.§), az üzérkedés (236.§), az árdragítás (238.§), a vásárlók megkárosítása (239.§), és a közellátási büntett (240.§).

Amint azt a Btá.-val kapcsolatban kifejtettük, irányadó az 1961. évi V. törvény esetében is. Ahogy Balla megjegyzi: *Az előbbieken idézett miniszteri indokolás kétségessé teszi azt a feltételezést, miszerint az eddig idézett tényállások ténylegesen a fogyasztók érdekében kerültek be a törvénykönyvbe. Ez utóbbi aggályt támasztja alá az is, hogy e tényállások helyéül a korabeli jogalkotó az 1961. évi V. törvény XIII. fejezetét választotta, mely a népgazdaság elleni büntettek címmel került becikkelyezésre. Ez utóbbiból az is következik, hogy a jogalkotó elsődleges célja a népgazdaság korabeli rendjének biztosítása, ezzel együtt a tervgazdálkodással összefüggésben megjelenő, a jogalkotó álláspontja szerint a tervgazdálkodással összeférhetetlen magatartások üldözése volt.*³⁶ Ezen meggyőződést az előző büntető törvénykönyv vonatkozásában tett megállapítások mellett csak részben osztjuk.

A szocialista korszak utolsó jelentős büntető törvénykönyve az 1979-ben hatályba lépett 1978. évi IV. törvény volt. Ezen Btk. már valóban jelentős pozitív irányú módosítást, előrelépést és szabályozási önállóságot, elkülönülést hozott az elődjéhez képest. Eme kódex létrejöttében sem

³⁶ Balla Lajos im. 35-36. oldal.

elhanyagolható az gazdasági fejlődés, amely az előző törvény életbe lépése óta végbement. Elég, ha csak az új gazdasági mechanizmus bevezetésére, a gazdasági munkaközösségek megjelenésére, a korlátozott deviza forgalom engedélyezésére, vagy a nemzetközi gazdasági kapcsolatok elmélyülésére gondolunk. Számos olyan intézkedés történt, amely a kezdetleges piacgazdaságnak kialakulásának későbbi feltételeit akaratlanul is elősegítette. A rendelkezésekben már nemcsak a fogyasztói érdekeknek a gazdasági terv szemüvegén keresztül történő biztosításáról van szó, hanem megjelenik a fogyasztói érdekek és a fogyasztói szokások biztosítása mellett a versenytársak érdekeinek a védelme, illetőleg bizonyos körben a szabadverseny, és a piacgazdaság feltételeinek megteremtése. Bizonyosan jelentősen befolyásolta a jogalkotási folyamat végeredményét, hogy 1973-ban az Európa Tanács kibocsátotta a Fogyasztóvédelmi Kartát³⁷, majd 1975-ben az akkor még Európai Gazdasági Közösség szintén elfogadta a fogyasztóvédelem első programját, benne a máig is irányadó 5 alapjoggal³⁸, melyek a következők:

- a fogyasztók egészségének és biztonságának védelme,
- a fogyasztók gazdasági (vagyon) érdekeinek védelme,
- a fogyasztók (hatékony) jogorvoslathoz való joga,
- a fogyasztók tájékoztatáshoz, oktatáshoz való joga és
- a fogyasztók meghallgatáshoz és érdekeinek képviseléséhez való joga.

A törvény hatályba lépésekor a fogyasztóvédelmi tényállásokat a közegészség elleni bűncselekmények címe alatt és a gazdasági bűncselekmények fejezetében helyezte el a jogalkotó. A rendszerváltást megelőző időszakban jelentős jogszabály módosítás a tényállások vonatkozásában már nem következett be. Azonban 1990 után, de különösen az Európai Unióval kötött Társulási Megállapodást³⁹ követően felgyorsult a jogalkotási munka hazánk jogharmonizációs kötelezettségének teljesítése érdekében. Ekkor fogadta el a maastrichti szerződés előtt röviddel a még Európai Gazdasági Közösség jogalkotó szerve a nagy horderejű fogyasztóvédelmi irányelvet⁴⁰, amely ún. minimum jogharmonizációt írt elő a legtöbb területen. Ennek eredményeként a Btk. a fogyasztókra és a versenytársakra is vonatkozó alapvető változáson esett át.

³⁷ Resolution 543 (1973) Consumer Protection Charter www.assembly.coe.int

³⁸ Az EGK Tanácsának 1975. április 14. napján elfogadott első előzetes programja a fogyasztók védelmének és informálásának politikájáról.

³⁹ A megállapodást 1991. december 16. napján írták alá, az erről szóló törvény 1994-ben lépett hatályba.

⁴⁰ A fogyasztók jogairól szóló 93/13 EGK tanácsi irányelv.

A novellák igyekeztek korszerűsíteni a szabályozást, igazi újdonságnak számított a piaci verseny korlátozásáról szóló tényállás a közbeszerzési és a koncessziós eljárásokban. Ezen előírásokban háttérjogszabályként megjelentek a közbeszerzési törvény, a koncessziós tevékenységről szóló törvény, illetve az Európai Bizottság és az Európai Bíróság versenyjogi állásfoglalásai és ítélkezési gyakorlata is. Valóban komoly modernizáción ment keresztül a szabályozás, még annak ellenére is, ha az első törvényeink nem teljesen voltak „EU-konformak”.

Tekintsük át főbb vonalakban, hogy melyek voltak az említett, immáron klasszikusan fogyasztóvédelmi bűncselekményi tényállások!

279.§ Visszaélés ártalmas közfogyasztási cikkel

(1) Aki forgalomba hozatal céljából olyan közfogyasztási cikket készít vagy tart, amely az egészségre ártalmas, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki ártalmas közfogyasztási cikket forgalomba hoz, büntettet követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanul követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény elkövetési tárgya az egészségre ártalmas közfogyasztási cikk. Ha - tipikusan élelmiszer, élvezeti cikkek, iparcikkek - nem ártalmas az egészségre, és csak az előállítással, forgalmazással kapcsolatos szabályok megsértése valósul meg, akkor a cselekmény csupán közegészségügyi szabálysértésként minősülhet.

292. § Rossz minőségű termék forgalomba hozatala

(1) Aki rossz minőségű terméket jó minőségű terméként értékesít, használatba ad, illetve forgalomba hoz, vagy ezek iránt intézkedik, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

293. § Aki a termék minőségének megállapítására vonatkozó szabályokat megszegi, és ezzel lehetővé teszi, hogy a terméket a valóságosnál jobb minőségüként értékesítsenek, adjanak használatba, illetőleg hozzanak forgalomba, büntettet követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

294. § (1) A kötelezően alkalmazandó nemzeti szabvány hatálya alá tartozó termék akkor rossz minőségű, ha a szabványban meghatározott legalacsonyabb minőségi követelményeknek sem felel meg.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eseten kívül rossz minőségű az olyan termék, amely rendeltetészerűen nem használható, vagy használhatósága jelentős mértékben csökkent.

A novelláris módosítások folytán a rossz minőségű termék forgalomba hozatalának bűncselekménye több kiegészítésen esett át, de eredeti változatát az 1978. évi IV. törvény már tartalmazta. Ezt követően 1994-ben az elkövetők köre bővült az egyéni vállalkozóval, 1996-ban a bűncselekmény érték- és mennyiséghatárát csökkentették, 1997-ben a kriminalizáció eredményeként büntetendő magatartásként bevezették az előkészületét is. Ezt követően csak 2012-ben került sor jelentősebb módosítására, amikor a 293.§-t hatályon kívül helyezték.

A tényállás részletes elemzésébe ehelyütt nem bocsátkozhatunk, azonban a legfőbb jellemvonásait kiemeljük. A bűncselekmény jogi tárgya a fogyasztóknak értékesített termékek megfelelő minőségéhez fűződő társadalmi érdek. Elkövetési tárgya a rossz minőségű termék. A termék fogalmát az értelmező rendelkezések tartalmazzák. A termék akkor rossz minőségű, vagyis ha a nemzeti szabványban előírt követelményt - hatósági laboratóriumi vizsgálatát követően - nem teljesíti. A büntetőjogi védelem körében a megfelelőségi tanúsítvány hiánya azonban nem jelenti automatikusan a rossz minőséget.

295. § Minőség hamis tanúsítása

(1) Aki minőséget tanúsító okiratban jelentős mennyiségű vagy értékű áru minőségéről valótlan adatot tanúsít, bűntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a cselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény jogi tárgya ezen tényállás esetén a minőséget tanúsító okiratok valóságához fűződő társadalmi érdek. Az elkövetési tárgya a valótlan tartalmú okirat, amellyel igazolt áru nem felel meg a valódi minőségnek. A jogi tárgy sérelme akkor következik be, ha az okirat a valódinál rosszabb minőségű terméket tanúsít.

296.§ Áru hamis megjelölése

(1) Aki árut - a versenytárs hozzájárulása nélkül - olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel vagy elnevezéssel állít elő, amelyről a versenytárs, illetve annak jellegzetes tulajdonsággal rendelkező áruja ismerhető fel, vagy ilyen árut forgalomba hozatal céljából megszerez, tart, illetve forgalomba hoz, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű vagy értékű árura követik el.

A tényállás a Btk. eredeti szövegében még a hamis termékmegjelölés elnevezést kapta és ahogyan Karsai megjegyzi⁴¹, csak a formális minőségvédelem biztosítását célozta, ugyanis valódi piaci verseny hiányában nem védhette a versenytársakat. Az 1994. évi IX. törvény módosította a tényállást, amelynek elkövetési tárgya az áru lett, illetve a minőség védelmének jogtárgya mellé a versenytársak védelme is belépett. Ezt követően 1996-ban és 1999-ben is átesett jelentősebb módosításon a törvény szövege. A jogalkotó az elkövetési magatartások szélesítése révén a kriminalizáció útját járja a rendszerváltástól kezdődően folyamatosan. Az 1999-es módosítás kapcsán megjegyzendő, hogy a jogalkotó ekkor vezette be a százezer forintos értékhatárt, amely a szabálysértési és a vétségi alakzatot elválasztotta egymástól.

296/A.§ A fogyasztó megtévesztése

(1) Aki az áru kelendőségének felkeltése érdekében nagy nyilvánosság előtt az áru lényeges tulajdonsága tekintetében valótlan tény, vagy valós tény megtévesztésre alkalmas módon állít, illetve az áru lényeges tulajdonságáról megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásában az áru lényeges tulajdonságának minősül az összetétele, használhatósága, az egészségre és a környezetre gyakorolt hatása, valamint a kezelése, eredete, az, hogy megfelel-e a jogszabályi előírásoknak, a nemzeti szabványnak vagy az áruval szemben támasztott szokásos követelményeknek, valamint az, ha az áru felhasználása a szokásostól lényegesen eltérő feltételek megvalósítását igényli.

⁴¹ Karsai im. 165. oldal.

(3) Az (1) bekezdés alkalmazásában az áru lényeges tulajdonságának minősül az áru vásárlásához ígért nyerési lehetőség vagy más előnyös következmény is.

A tényállás szabályozás története során az alábbi időpontokat rögzíthetjük. A Btk. eredeti törvényszövegében még nem szerepelt, a kriminalizáció eredményeként csak 1994-ben került beiktatásra, 1996-ban az áru fogalmát értelmező rendelkezéssel egészítették ki a tényállást, legutolsó módosítására pedig 1999-ben került sor. Érdekesség, hogy a Ptk. fogyasztó fogalmának bevezetésére is csupán 1998-ban került sor. Egyébként a fogyasztó fogalmát nem határozta meg az akkor hatályban volt Btk. és háttérjogszabályra sem utalt, így az egyedüli jogszabályt, amely definíciót adott a fogyasztóra, az a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LXXXVI. törvényt tekinthetjük. Balla eme tényállással összefüggésben kijelenti, hogy *már nem a gazdasági érdekek védelme az elsődleges, hanem kifejezetten a fogyasztó érdekvédelme kerül előtérbe.*⁴²

296/B.§ Versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban

(1) Aki a közbeszerzési eljárás, illetve a koncesszióköteles tevékenységre vonatkozóan kiírt nyílt vagy zártkörű pályázat eredményének befolyásolása érdekében az árak (díjak), illetőleg egyéb szerződési feltételek rögzítésére, illetve a piac felosztására irányuló megállapodást köt, vagy más összehangolt magatartást tanúsít, és ezzel a versenyt korlátozza, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a közbeszerzési eljárás, illetve a koncesszióköteles tevékenységre vonatkozóan kiírt nyílt vagy zártkörű pályázat eredményének befolyásolása érdekében a vállalkozások egyesülete, a köztestület, az egyesülés és más hasonló szervezet olyan döntésének a meghozatalában vesz részt, amely a versenyt korlátozza.

A tényállások történeti áttekintését követően eljutottunk a hatályos büntető törvénykönyv rendelkezéseihez. A 2012. évi C. törvény 2013. július 01-jén lépett hatályba. A törvény fogyasztóvédelmet érintő rendelkezéseket, a klasszikus fogyasztóvédelmi és a gazdasági versenyt védő tényállásokat, önálló fejezetben, a XLII. Fejezetben - melynek elnevezése a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények - és 6 tényállásban helyezte el a

⁴² Balla Lajos im. 38. oldal.

törvényalkotó. A fejezetet megvizsgálva könnyen észrevehetjük, hogy egy teljesen új, előzményekkel nem rendelkező tényállással bővült a szabályozás köre, az üzleti titok megsértésének büntetével, míg a korábban áru hamis megjelölése elnevezésű bűncselekményt a jogalkotó a versenytárs utánzása megnevezéssel szabályozza.

A hatályos Btk. 415.§-ában szabályozott *rossz minőségű termék forgalomba hozatala* tényállása kapcsán a legfontosabb módosítás, hogy a jogalkotó több minősítő körülményt vezetett be, amennyiben az elkövetés jelentős mennyiségre vagy értékű rossz minőségű termékre, bünszövetségben, vagy üzletszerűen történik, úgy a jogalkotó megemelt büntetési tétellel szankcionál.

Szintén említésre érdemes változás, hogy a termékek már nem kizárólagosan a hazai nemzeti - korábban Magyar Szabványnak - jogszabálynak kell megfelelnie, hanem az uniós csatlakozást követően az Európai Unió általános hatályú közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában előírt biztonságossági vagy minőségi követelményeknek is.

Ugyanezen megállapítások tehetők a Megfelelőség hamis tanúsítása (416.§) és a Versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban (8420.§) tényállása kapcsán is

A fogyasztók megtévesztése (417.§) tényállását érdemes egy kicsit körül járni.

417. § (1) Aki szervezett termékbemutatón különleges árkedvezmény vagy árelőny meglétéről, vagy nyerési esélyről megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az áru értékesítése érdekében nagy nyilvánosság előtt vagy jelentős mennyiségű, illetve értékű áru lényeges tulajdonsága tekintetében valótlan tény vagy valós tény megtévesztésre alkalmas módon állít, megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt az áru egészségre vagy környezetre gyakorolt hatásával,

veszélyességével, kockázataival vagy biztonságosságával kapcsolatos jellemzőivel összefüggésben követik el.

(4) E § alkalmazásában

a) az áru lényeges tulajdonsága:

aa) az áru összetétele, műszaki jellemzői és az árunak az adott célra való alkalmassága,

ab) az áru eredete, származási helye és előállításának módja,

ac) az áru tesztelése, ellenőrzöttsége vagy annak eredménye;

b) szervezett termékbemutató: termék forgalmazása céljából szervezett utazás vagy rendezvény alkalmával folytatott kiskereskedelmi tevékenység.

Az első, véleményem szerint jelentőséggel bíró változás, hogy nem „a fogyasztó”, hanem „a fogyasztók” megtévesztésére módosult a bűncselekmény elnevezése. Talán a jogalkotó burkoltan hangsúlyozni kívánta a többes szám használatával, hogy elszaporodott bűncselekményről van szó, így nem csak egyéni fogyasztói érdekeket sért a magatartás, hanem nagyobb számú fogyasztót, ezáltal a társadalomra veszélyessége is magasabbnak tekintendő. Kifejezetten bekerült a törvény szövegébe a termékbemutató, mint speciális helyszínen történő elkövetés, amelyet valószínűleg a sérülékeny, kiszolgáltatott fogyasztói csoportok, az idősek védelme érdekében látta indokoltnak a törvényalkotó. Mindkét bekezdést vizsgálva kijelenthető, hogy a magatartásnak megtévesztésre alkalmasnak kell lennie. Madai megjegyzi, hogy ezen magatartások esetében a jogalkotó rendkívüli mértékben előre hozza a büntetőjogi védelmet, még hozzá a csalás tényállása elé.⁴³ Dacára annak, hogy több komoly módosításon átesett a tényállás, mégis sokan elégedetlenek. Veres Zoltán például hiányolja a fogyasztói csoport szervezése büntetőjogi tényállása megalkotásának elmaradását.⁴⁴

A Btk. 418.§-ában szabályozott üzleti titok megsértése tényállása kapcsán a pénzügyi fogyasztóvédelem előretörésének és a jelenben is tartó fejlődésének, változásának lehetünk szemtanúi. A hatályos szabályozás szerint:

⁴³ Madai Sándor im. 353. oldal.

⁴⁴ Veres Zoltán: A fogyasztók védelmét szolgáló tényállások a jelenlegi Btk.-ban és az új Btk. tervezetében - különös tekintettel a fogyasztói csoportok szervezésével kapcsolatos kriminalizáció kérdésére. In: Fogyasztóvédelmi Szemle, 2012. http://www.fvszemle.hu/aktualis_szam/2012_majus/paragrafus/a_fogyasztok_vedelmet/ Letöltés ideje: 2020. május 01.

Aki jogtalan előnyserzés végett, vagy másnak vagyoni hátrányt okozva üzleti titkot jogosulatlanul megszerez, felhasznál, más személy részére hozzáférhetővé tesz vagy nyilvánosságra hoz, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A fenti bűncselekmény megalkotásának hátterében az állt, hogy a gazdálkodó szervezeteknek - elsősorban a pénzügyi vállalkozásoknak - egyre nagyobb, sőt alapvető érdeke fűződik ahhoz, hogy a gazdálkodásukkal összefüggésben keletkezett adatok ne kerülhessenek illetéktelen személyek, és ily módon a versenytársak birtokába, mert ezáltal versenyhátrányt szenvedhetnek el.

A Btk. idézett keretdiszpozíciós tényállása megalkotásának és hatályba lépésének idején még hatályban volt a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tptv.) 4.§-a, amely megadta az üzleti titok fogalmát. Ezt követően azonban 2018. szeptember 08. napján hatályba lépett az üzleti titok védelméről szóló 2008. évi LIV. törvény. Ami önmagában kiváló példával szolgál arra, hogy az aktuális társadalmi, gazdasági folyamatok milyen jogalkotási válaszreakciókra készítetik a mindenkori jogalkotót. Ennek eredményeként felismerte a törvényhozás, hogy az üzleti titokkal kapcsolatban szükségessé vált egy önálló törvényt kidolgozni, mivel az addig rendelkezésre álló háttérszabályok (Ptk, Tptv.) nem biztosították megfelelően a fogyasztói érdekeket. Az új törvényben részletesen szabályozásra került az üzleti titok fogalma, az üzleti titok megsértése, illetve az elkövetési magatartások közül a megszerzés. A megszületett új törvénnyel ugyanakkor a jogalkotó megnyitotta a lehetőséget a sérelmet szenvedő fogyasztónak, hogy a polgári peres eljáráson túl büntetőeljárást is kezdeményezzen. Végezetül meg érdekességként kívánjuk megjegyezni, hogy a nyitott törvényi tényállásnak köszönhetően ezen bűncselekménynek a sértettje és az elkövetője is egyaránt lehet fogyasztó, például, ha egy banki ügyfél a hitelszerződés során olyan információk birtokába jut a pénzügyintézetet vagy a konkrét szerződést illetően, aminek tekintetében titoktartási kötelezettsége áll fenn, vagy jogosulatlanul megszerzi azokat, elköveti a bűncselekményt. Kidolgozandó elhatárolási kérdéseket vet fel a továbbiakban az is, hogy a pénzügyintézetek által a követeléskezelőnek átadott adósra vonatkozó adatok jogosulatlan megszerzése. Megvalósítja-e vajon a behajtó cég, ha az alkalmazottja az adóst megfigyeli és ennek során rögzíti, hogy egy új gépjárművet használ, vagy éppen a szomszédjától elkéri a mobiltelefon számát, email címét és azon keresztül küld felszólításokat, nem pedig a

szerződésben megadott elérhetőségeken keresztül, ily módon hozzájárulás nélkül adatkezelést végez. Valószínűsíthető, hogy néhány éven belül jelentős bírói gyakorlata lesz ennek a legújabb kori fogyasztóvédelmi deliktumnak.

V. De lege ferenda javaslatok a tényállásokkal kapcsolatban

Az előzőekben ismertettük a fogyasztóvédelmi büntetőjogi tényállások fejlődését, tipikus jellemzőiket. Jelen fejezetben néhány aktuális probléma felvetést szeretnénk tenni a hatályos szabályozást illetően.

A dolgozat korábbi részében említést tettünk arról, hogy a jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságok, gazdálkodó szervezetek esetében, amennyiben ezen társaságok felhasználásával követnek el bűncselekményeket, a büntetőjog korlátozottan ugyan, de lehetőséget biztosít bizonyos intézkedések megtételére a jogi személlyel szemben. Tárgyaltuk, hogy sajnálatos módon ilyen intézkedésekre a szabálysértési jogban nincsen jelenleg törvényi lehetőség. Álláspontunk szerint ezért indokolt lenne olyan irányú jogszabály módosítás, mely egyrészt a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény rendelkezéseinek alkalmazását megkönnyítve szigorítana a jelenlegi rendszeren. Ehhez arra lenne szükség, hogy a törvény szövegéből eltörlésre kerüljön az előnyszerzési célzat, vagy eredmény, ily módon legyen elegendő feltétel az, hogy az elkövető jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság felhasználásával valósít meg bűncselekményt. Azt gondolom, hogy a piaci verseny biztosításához a gazdasági élet tisztaságához, transzparenciájához nagyobb társadalmi érdek és fogyasztói igény fűződik, mint ahhoz, hogy bizonyos gazdasági társaságok működését korlátozza a jogalkotó és a jogalkalmazó az intézkedésekkel. Azt gondolom, hogy a vállalkozás szabadsága egy ilyen fontos alkotmányos érdek érvényesítése folytán igenis korlátozható legyen.

A másik irányú javaslatunk az lenne, hogy ezen (akár immáron szélesebb körű) intézkedések a szabálysértési jogban is bevezetésre kerüljenek. Ehhez persze figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy a szabálysértések kevésbé veszélyesek a társadalomra. Megfontolásra érdemesnek tartjuk, hogy a Szabs. tv. jelenlegi szankciórendszerében a fogyasztóvédelmi szabálysértések esetén kiszabható pénzbírság összege 5000 és 150.000 forint közötti összeg, ami véleményünk szerint nincs

arányban azzal a 100.000 forintos értékhatárral, amelyet meghaladóan vétséggé minősül fel a cselekmény. Ez a jelenlegi szankció nem bír ilyen formában kellő visszatartó erővel, így a kiszabható pénzbírságok felső határának megemelését indokoltnak tartjuk.

A fogyasztó általános és a büntetőjog által is alkalmazott fogalmával részletesen foglalkoztunk. A szakirodalmi álláspont nem egységes a tekintetben, hogy vajon a büntetőjognak is az átlagfogyasztót kellene tekintenie a bűncselekmények sértettjének vagy nem. Karsai álláspontja szerint⁴⁵ az átlagfogyasztó modelljének követése a büntetőjogi felelősség körében azonban rendkívül veszélyes lenne, mivel az átlagfogyasztó kategóriája alá nem esik minden ember, így tehát az elkövető felelőssége akár a címzettek iskolázottságától, tapasztalatától függhetne. A megtévesztésre alkalmasság eldöntésénél ugyanis a központi elem az, hogy a címzett mit gondolhatott volna. Ha azonban ezt az átlagfogyasztóhoz kötjük, akkor csak az döntene, hogy a fogyasztók jelentős része, az átlaga mit gondolt volna. Ez pedig azt is eredményezheti, hogy az átlagos embertől eltérő egyént nem védelmezné a tényállás. Karsai odáig jut az okfejtésben, hogy az a személy, aki például szellemi vagy testi adottságai, esetleg életkora alapján nem tekinthető tudatos fogyasztónak csekélyebb büntetőjogi védelemben részesülne. Felteszi a kérdést: a fogyasztóvédelmi nem-büntetőjogi normák az ilyen fogyasztókat speciális igényű csoportnak tekintik és bizonyos mértékig nagyobb felelősségvállalást várnak a vállalkozóktól. Ez lenne a büntetőjog útja is?

Véleményem szerint igenis elfogadható jogpolitikai álláspont az, ha bizonyos fogyasztókat, vagy fogyasztók csoportját az átlagfogyasztó modelljétől eltérőnek tekintünk és ekként másfajta büntetőjogi védelemben részesülnek. Annak analógiája nézetem szerint aggálytalanul alkalmazható, mint az egyéb, vagyon elleni, élet- és testi épség elleni bűncselekmények esetén a tényállásba épített minősítő körülmény, amikor a bűncselekményt az annak elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el. A pozitív tartalmú megkülönböztetés ugyanis lehet alkotmányos. Ebben az irányban el lehet mozdulni a büntető jogalkotásnak is, érvényesülhet az ultima ratio elve is, mivel a büntetőjogon kívüli jogágak nem rendelkeznek kellő eszköztárral ezen sérülékeny fogyasztók védelmére. A helyzetet egy gyakorlati példán keresztül megvilágítva, milyen eszközzel biztosítsuk azt, hogy egy szellemi hanyatlásban lévő

⁴⁵ Karsai im. 242. oldal.

nyugdíjast, aki nem áll gondnokság alatt és egyedül él, ha meghívják egy termékbemutatóra és kap egy számára nem felismerhető, de megtevesztésre alkalmas vásárlási ajánlatot? Úgy gondolom, hogy ez a helyzet sajnos kivédhetetlen, mindenki mellé nem lehet segítőt rendelni! Nem marad más eszköz, mint az, hogy a fogyasztó sérelmére elkövetett cselekményt büntetőjogi eszközökkel, kriminalizációval, súlyosabban minősülő büntetéssel kell fenyegetni és büntetni.

VI. Összegzés

A dolgozatomban megpróbáltam bemutatni a hazai fogyasztóvédelmi és büntetőjogi szabályozás történetét az egyes büntetőjogi kódexekben kidolgozott tényállásokon keresztül. Láthattuk, hogy a mindenkori jogalkotónak a fogyasztóvédelmi jogviszonyokban fennálló konstans egyenlőtlenség miatt elsősorban a fogyasztó érdekeit kell szem előtt tartania, és olyan, a fogyasztó érdekeit szolgáló szabályozást kell kialakítania, amely biztosítja a fogyasztói alapjogok érvényesülését is. Az egyes korszakokban a technikai fejlődésre, a változó társadalmi jelenségekre tekintettel más és más választ kell adnia. Fel kell ismernie, hogy a fogyasztó milyen attitűdökkel rendelkezik, milyen okok miatt kell esetleg beavatkoznia az érdekében. Erre a célra rendelkezésre állnak különböző jogágbeli eszközök a jogszabályalkotás adta keretek között. Ha a büntetőjogi szabályozási eszközöket tekintjük, akkor a jogalkotó alapvetően két módszert alkalmazhat, büntetendővé nyilvánít, vagy szigorít, illetve éppen fordítva, lemond az állam büntetőigényének érvényesítéséről egy adott magatartás vonatkozásában. A kriminalizáció és a szigorítás azonban nem lehet öncélú, csak addig indokolt fenntartani, amíg valós társadalmi igények húzódnak meg a nem kívánt magatartások, jelenségek mögött. Amennyiben változás következik be a piaci szereplők magatartásában, úgy a jogalkotónak arra is reagálnia kell, enyhíteni a szabályozáson vagy akár ismét dekriminalizálni az adott magatartást. Az aránytalan, eltúlzott állami beavatkozás - egy szigorú büntetőjogi szabályozás képében - ugyanis nagyon könnyen végső soron a fogyasztók érdekeit sérti azáltal, hogy a piaci szereplők lehetőségeit korlátozza a fogyasztó igények kielégítésében.

Felhasznált irodalom:

- Dr. Auer György (összeállította): A hatályos büntetőjog szabályai, előszó. A bevezetést írta: Ries István ü. miniszter. Igazságügy Minisztérium Kiadványa, Budapest, 1947.
- Balla Lajos: Néhány fogyasztóvédelmi és versenyjogi kérdés büntetőjogi megközelítésben. Miskolci Jogi Szemle 14. évfolyam (2019) 2. különszám 1. kötet
- Békés Ádám: A fogyasztók érdekeit sértő bűncselekmények. A negyedik magyar büntetőjogi kódex régi és újabb vitakérdései. Szerkesztette: Hollán Miklós és Barabás A. Tünde. https://www.okri.hu/images/stories/konyvajanlo/Buntetokodex_2017/buntetokodex-beliv-ok.pdf Utolsó megtekintés: 2020. május 18.
- Csatskó Imre: Az 1852-ki május 27-iki austriai birodalmi büntető törvény magyarázata. Pest, 1853.
- Erdődy Gyula: A magyar szabálysértési jog alakulása és fejlődési lehetőségei jogállami környezetben. PhD értekezés. Pécs, 2017. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/erdody-gyula/erdody-gyula-vedes-ertekezes.pdf>
- Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve. Budapest, Franklin Társulat, 1895.
- Fekete Orsolya: A fogyasztóvédelem néhány problémájáról a közigazgatási jog és a büntetőjog szemüvegén keresztül. Jogtudományi Közlöny, 2009/9. szám
- Fekete Orsolya: Szép új világ? Új fejezet az Európai Unió fogyasztóvédelmi jogának történetében. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica 85-111. oldal http://acta.bibl.u-szeged.hu/30702/1/juridpol_doct_009_085-112.pdf
- Karsai Krisztina: Fogyasztóvédelem és büntetőjog. HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011.
- Kádár Miklós: Büntetőjog, Különös rész I. kötet. Kézirat. Felsőoktatási és egyetemi jegyzetellátó. Budapest, 1959.
- Madai Sándor: Fogyasztóvédelmi büntetőjog? Megjegyzések a fogyasztók érdekeit sértő, megtévesztő típusú bűncselekmények szabályozásához” A fogyasztóvédelem új irányai az elméletben és a gyakorlatban (szerk. Szikora Veronika). Konferenciakötet, Debrecen, 2008.

- Madai Sándor: Megjegyzések a „fogyasztóvédelmi büntetőjog” kérdéséhez. In: A fogyasztók védelmének új irányai és kihívásai a XXI. században. Szerk.: Szikora Veronika, Árva Zsuzsanna, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen 2018.
- Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó Budapest, 2001.
- Nagy Gábor Bálint: Gondolatok a büntetőjog fogyasztóvédelemben betöltött lehetséges szerepéről. Magyar Jog 2016/10. szám
- Péter Judit: A fogyasztóvédelmi szabályozás és a büntetőjog kapcsolata. Belügyi Szemle, 2000/6. szám
- Sik-Simon Rita: Fogyasztókép és szabályozás. MTA Working Papers 2016/2. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2016_02_Sik-Simon.pdf Utolsó megtekintés: 2020. május 19.
- dr. Szénási Géza: A törvényesség őrhelyén. Kossuth könyvkiadó, Budapest, 1958.
- Veres Zoltán: A fogyasztók védelmét szolgáló tényállások a jelenlegi Btk.-ban és az új Btk. tervezetében - különös tekintettel a fogyasztói csoportok szervezésével kapcsolatos kriminalizáció kérdésére. Fogyasztóvédelmi Szemle, 2012. http://www.fvszemle.hu/aktualis_szam/2012_majus/paragrafus/a_fogyasztok_vedelmet/
- Veres Zoltán: A pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdései - és büntetőjog. Wolters Kluwer Hungary Kft. <https://jogaszvilag.hu/a-penzugyi-fogyasztovedelem-egy-es-alapkerdesei-es-buntetojog/>
- Zoványi Nikolett: A fogyasztóvédelem történeti fejlődése és szabályozási elvei. Debreceni Jogi Műhely, internetes kiadás. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2011/a_fogyasztovedelem_torteneti_fejlodes_e_s_szabalyozasi_elvei/#_ednref4 Utolsó megtekintés: 2020. május 17.